

Tijd voor vrije tijd!

**Een onderzoek naar vrijetijdsbesteding
op een leefgroep voor zelfstandigheidstraining
voor jeugdigen met een licht verstandelijke handicap.**

**Gwen van Roon, 2045702
Studente HBO Pedagogiek
Fontys Hogescholen Tilburg**

Juni 2008

Inhoudsopgave

Voorwoord	4
Samenvatting	5
Inleiding	6
Hoofdstuk 1 Orthopedagogisch Centrum Brabant	7
1.1 Doelgroep van het Orthopedagogisch Centrum Brabant	7
1.2 Doel en visie van het Orthopedagogisch Centrum Brabant	7
1.3 Vraaggericht werken	8
1.3.1 Wat wordt er gedaan aan vraaggericht werken op de zelfstandigheidstraining	9
1.4 Methodiek zelfstandigheidstraining	10
1.5 Vrijetijdsbesteding in de methodiek van de zelfstandigheidstraining	11
1.5.1 Thema-avond vrijetijdsbesteding	11
1.5.2 Ontwikkelingen binnen het team van de zelfstandigheidstraining	12
1.6 Dagindeling jeugdigen op de zelfstandigheidstraining	12
1.7 Samenvatting	13
Hoofdstuk 2 Licht verstandelijke handicap	14
2.1 Verstandelijk functioneren	14
2.2 Emotioneel functioneren	15
2.3 Sociaal functioneren en sociaal netwerk	16
2.4 Motorische ontwikkeling	16
2.5 Licht verstandelijk gehandicapt in combinatie met puberleeftijd	17
2.6 Samenvatting	17
Hoofdstuk 3 Vrijetijdsbesteding	18
3.1 De term vrije tijd	18
3.2 Contextuele benadering	19
3.3 Waarom is vrijetijdsbesteding belangrijk?	19
3.4 Samenvatting	19
Hoofdstuk 4 Praktijkonderzoek	20
4.1 Onderzoeksgroep	20
4.2 Vraagstelling en doelstelling	20
4.3 Type onderzoek	21
4.3.1 Meetinstrumenten	21
4.3.2 Vrije observaties	21
4.3.3 Analyse van bestaand materiaal	21
4.4 Open interviews	21
4.4.1 Registratie, verwerking en preparatie open interviews	22
4.5 Analyse van de verzamelde data	22
Hoofdstuk 5 Resultaten praktijkonderzoek	23
5.1 Resultaten interviews met jeugdigen	23
5.1.1 Beeldvorming begrip vrije tijd en vrijetijdsbesteding	23
5.1.2 Vrijetijdsbesteding jeugdigen	23
5.1.3 Behoeftes qua vrijetijdsbesteding	23
5.1.4 Op zoek naar een vrijetijdsbesteding	24
5.1.5 Omgang met leeftijdsgenoten	24
5.1.6 Thema-avond vrijetijdsbesteding	24
5.1.7 Beleving van de vrije tijd op de groep	24

5.2	Resultaten interviews met groepsleiding	25
5.2.1	Begrip vrije tijd en vrijetijdsbesteding	25
5.2.2	Dagprogramma jeugdigen	25
5.2.3	Methodiek zelfstandigheidstraining en vrijetijdsbesteding	25
5.2.4	Begeleiding van de jeugdigen met betrekking tot vrijetijdsbesteding	26
5.2.5	Het belang van een netwerk en vrijetijdsbesteding	26
5.2.6	Beeld van groepsleiding over jeugd in combinatie met vrijetijdsbesteding	26
5.2.7	Weekenden op de leefgroep	27
5.2.8	Terugkoppeling interviews met jeugdigen	27

Hoofdstuk 6 Conclusies en aanbevelingen 28

6.1	Conclusies uit literatuur- en praktijkonderzoek	28
6.1.1	Thema-avond vrijetijdsbesteding	28
6.1.2	Indeling van de vrije tijd	28
6.1.3	Eenduidig beeld over vrijetijdsbesteding	29
6.1.4	Keuzemogelijkheden qua vrijetijdsbesteding	29
6.2	Aanbevelingen	29

Literatuurlijst 30

Bijlagen

1. Interviews met jeugdigen
2. Interviews met groepsleiding

Voorwoord

Hier is hij dan eindelijk, helemaal af en klaar, mijn afstudeerscriptie. Ik ben blij dit project af te ronden na mijn 5e studiejaar. Na wat twijfels over of ik dit wel zou kunnen heb ik voor mijzelf besloten om er voor te gaan.

Maar ik heb het natuurlijk niet helemaal alleen gedaan. Steun heb ik gekregen van mijn familie en vriend. Ik wil hen bedanken dat ze me altijd hebben aangespoord om door te zetten, ook al zag ik het op sommige momenten zelf niet meer zo zitten. Mijn vriend heeft me daarnaast nog geholpen met de vormgeving en opmaak van dit project, ik vind het fijn dat hij hier zijn tijd in heeft willen steken, zodat het er in zijn geheel allemaal netjes uit ziet.

Ook wil ik mijn begeleidend docent Jeanine Strobbe bedanken voor haar hulp. Ze heeft me laten inzien dat het schrijven van een scriptie ook voor mij is weggelegd. Dit heeft me zelfvertrouwen gegeven om door te gaan. Ook heeft ze me goed geholpen met haar feedback en handige tips.

Maar zonder de instelling waar ik stage heb gelopen heeft deze scriptie natuurlijk nooit tot stand kunnen komen. Daarom ook een bedankje voor de jeugdigen en groepsleiding van de zelfstandigheidstraining, en in het speciaal Chantal Kanters, mijn voormalig stagebegeleidster. Ik ben hen dankbaar voor het feit dat ze tijd voor mij en mijn interviews hebben gemaakt, ondanks het feit dat ik mijn stage al een jaar eerder heb afgerond. Ze waren me niet vergeten en hebben me graag geholpen met mijn onderzoek.

Het voorbereiden en uitvoeren van het onderzoek is een zoektocht geweest tot ik zelf wist waar ik heen wilde met dit onderzoek. Ik vind het fijn en ben trots dat het eindresultaat, zoals het uiteindelijk is geworden, nu voor iedereen te lezen is.

Gwen van Roon.

Samenvatting

Tijd voor vrije tijd!

Dit onderzoek is geschreven in het kader van de opleiding Fontys HBO pedagogiek in Tilburg. Het staat in het teken van de zelfstandigheidstraining van het Orthopedagogisch Centrum Brabant (OCB) aan de Zwijsenstraat in Best. Hier wonen jeugdigen met een licht verstandelijke handicap in de leeftijd van zestien tot en met eenentwintig jaar. Onderzocht is hoe vrijetijdsbesteding meer aandacht kan krijgen in de methodiek van deze zelfstandigheidstraining. Dit omdat weinig jeugdigen een vorm van vrijetijdsbesteding beoefenen, terwijl dit juist zo belangrijk is voor de sociale ontwikkeling wanneer deze jeugdigen op eigen benen komen te staan.

Het OCB biedt zorg en hulp aan jongeren tot ongeveer eenentwintig jaar en aan hun ouders/verzorgers. Het gaat daarbij om (gezinnen met) kinderen en jongeren, die moeilijk lerend genoemd worden, of wel: kinderen/jongeren met een licht verstandelijke handicap en die op één of andere manier dreigen vast te lopen in hun ontwikkeling. Per definitie gaat het om een licht verstandelijke handicap waar nog andere problematieken bij komen kijken. Zoals een ontwikkelingsachterstand, psychosomatische klachten en persoonlijkheidsstoornissen, die begrijpelijk een druk op het gezinssysteem leggen waar de jeugdige vandaan komt. De jeugdige vraagt om specifieke opvoeding, die het OCB hen kan bieden. Het OCB is een organisatie die zich continue wil aanpassen aan de vraag die de cliënten haar stelt, zij werken dus vraaggericht.

De zelfstandigheidstraining van het OCB leert jeugdigen praktische vaardigheden die ze moeten beheersen wanneer zij zelfstandig willen gaan wonen. Ook een sociaal aspect komt aan bod, door middel van het leven in de groep. De training is opgebouwd in 3 verschillende fasen, met bijbehorende thema-avonden. Wanneer een jeugdige een thema goed afrondt verdient hij/zij hiervoor een certificaat. In fase 1 staat het leren in de groep centraal, in fase 2 het op eigen benen leren staan en in fase 3 persoonlijke en sociale vorming en oriëntatie op de samenleving.

Voorafgaand aan het praktijkonderzoek is er een literatuuronderzoek gedaan. In dit onderzoek zijn de begrippen 'vrije tijd' en 'licht verstandelijke handicap' onderzocht.

De term licht verstandelijke handicap is uitgewerkt aan de hand van een aantal onderwerpen; verstandelijk functioneren, emotioneel functioneren, sociaal functioneren en sociaal netwerk, motorische ontwikkeling en de licht verstandelijke handicap in combinatie met puberleeftijd.

Een licht verstandelijke handicap wil zeggen dat het IQ ligt tussen de vijftig en vijfentachtig (WISC-R gemeten). De verstandelijke ontwikkeling bereikt door achterstanden eerder een 'plafond'. Vervolgens is het begrip vrije tijd onderzocht. Het begrip blijkt door literatuuronderzoek bijzonder geladen te zijn en moeilijk te definiëren. In dit project is uitgegaan van de contextuele benadering van vrije tijd. Hiervoor is gekozen omdat het verwijst naar de context, de omgeving van de mens, waarin menselijk gedrag voorkomt. Ook omdat deze benadering duidelijk maakt dat de mens geen mens is zonder de ander, het is voor de mens erg belangrijk om in relatie met anderen te treden.

Praktijkonderzoek is gedaan door middel van het afnemen van een semi-gestructureerd interview met jeugdigen en groepsleiding van de zelfstandigheidstraining. Uit dit onderzoek zijn verschillende conclusies getrokken. Gebleken is dat jeugdigen moeten worden geholpen met de indeling van hun vrije tijd, omdat zij moeilijk kunnen omgaan met vrije perioden. Maar ook de thema-avond nog kan worden aangevuld met een belangrijk sociaal aspect, dat zorgt voor een sociaal netwerk. Daarnaast is uit interviews gebleken dat groepsleiding onder elkaar niet hetzelfde beeld hebben over zinvolle vrijetijdsbesteding. Ook is het voor groepsleiding en jeugdigen niet helemaal duidelijk wat het vrijetijdsaanbod in de omgeving van de leefgroep is.

Op basis van bovenstaande conclusies zijn uiteindelijk aanbevelingen gedaan. Deze aanbevelingen zullen er uiteindelijk voor zorgen dat vrijetijdsbesteding in de methodiek van de zelfstandigheidstraining wordt ingepast en een belangrijkere plek krijgt. Hierdoor wordt er tevens antwoord gegeven op de hoofdvraag van dit project; 'Hoe kan vrijetijdsbesteding meer aandacht krijgen in de methodiek van de zelfstandigheidstraining.'

Inleiding

Hoe kan vrijetijdsbesteding meer aandacht krijgen in de methodiek van de zelfstandigheidstraining? En wat is de behoefte met betrekking tot vrije tijd van licht verstandelijk gehandicapten in de leeftijd van zestien tot en met eenentwintig jaar oud? Dit zijn enkele vragen die ik wil gaan beantwoorden door middel van een literatuur en praktijkonderzoek.

Het zijn vragen waar ik tegenaan liep op mijn stage binnen het Orthopedagogisch Centrum Brabant (OCB) in Best. Dit is een residentiele setting waar ik mijn gekoppelde derde- en vierdejaars stage gelopen heb. Het Orthopedagogisch Centrum Brabant biedt zorg en hulp aan kinderen tot eenentwintig jaar met een licht verstandelijke handicap, die op een of andere manier dreigen vast te lopen in hun ontwikkeling. Dit kan zich op vele manieren uiten, bijvoorbeeld moeilijk met andere mensen om kunnen gaan, druk zijn, of impulsief gedrag vertonen.

In de tijd van mijn derdejaars stage was de locatie van het OCB aan de Zwijzenstraat in Best een leefgroep voor jeugdigen met een licht verstandelijke handicap van zes tot en met eenentwintig jaar oud. Maar begin vorig schooljaar, augustus 2006, is dit veranderd naar een zelfstandigheidstraining voor jeugdigen met een licht verstandelijke handicap van zestien tot en met eenentwintig jaar oud. Het is de bedoeling dat jeugdigen door middel van de zelfstandigheidstraining later zo zelfstandig mogelijk kunnen deelnemen aan de samenleving. Jeugdigen moeten een dagbesteding hebben en door de zelfstandigheidstraining ook inzicht krijgen in een zinvolle vrijetijdsbesteding. Maar in de praktijk komt dit echter niet zo duidelijk naar voren en verloopt dit niet zo soepel. Het is niet geheel duidelijk wat voor gepaste vrijetijdsbesteding er is voor deze jeugd en waar de interesses van deze doelgroep liggen. De jeugdigen hebben moeite met het indelen van hun vrije tijd en het aantal jeugdigen dat een bij een club of sport zit is gering.

Daarom wil ik met dit onderzoek een duidelijk beeld scheppen van wat er is aan vrijetijdsbesteding en wat de behoefte van de jeugdigen zijn. En dan vooral hoe dit toe te passen is in de praktijk. Wat kan er in de methodiek veranderen zodat jeugdigen meer geënthousiasmeerd worden door het facet vrijetijdsbesteding? Wat naar mijn mening erg belangrijk is voor de sociale ontwikkeling en het opbouwen van een netwerk, voor wanneer deze jeugdigen na de zelfstandigheidstraining op eigen benen komen te staan.

De hoofddoelstelling van dit project sluit zoveel mogelijk aan bij en is gericht op de behoeften van de groepsleiding en jeugdigen. De doelstelling die centraal zal zijn tijdens mijn afstudeerproject is: *'Jeugdigen van de zelfstandigheidstraining kennis laten maken met vrijetijdsbesteding'*

De hoofdvraag van dit onderzoek zal zijn; *'Hoe kan vrijetijdsbesteding meer aandacht krijgen in de methodiek van de zelfstandigheidstraining?'*

Om deze vraag te beantwoorden zal ik mijn literatuur- en praktijkonderzoek antwoorden zoeken op de volgende deelvragen:

- Wat en wie is de doelgroep?
- Wat is vrije tijd?
- Wat is de behoefte van jeugd en groepsleiding met betrekking tot vrijetijdsbesteding?
- In hoeverre kan een goed netwerk bijdragen tot een succesvolle zelfstandigheid?

Om het lezen van deze scriptie te verduidelijken, volgt hieronder een korte leeswijzer.

In hoofdstuk één laat ik u kennismaken met het Orthopedagogisch Centrum Brabant. De instelling wordt beschreven, zodat duidelijk wordt met welke visie zij werken. Ook wordt een korte schets gegeven van de zelfstandigheidstraining, zodat duidelijk wordt wat deze methodiek inhoudt.

In het tweede hoofdstuk zal ik de doelgroep beschrijven die woont op de leefgroep van de zelfstandigheidstraining. Er zal nader worden ingegaan op de licht verstandelijke beperking die zij hebben en beschreven wordt welke gevolgen dit heeft op de ontwikkeling en het sociaal functioneren in de samenleving.

Hoofdstuk 3 staat in het teken van het begrip vrije tijd. Dit begrip wordt nader uitgelegd en duidelijk wordt waarom het indelen van de vrije tijd belangrijk is voor de ontwikkeling.

Het praktijkonderzoek dat ik heb uitgevoerd is uitgewerkt in hoofdstuk vier. Eerst wordt uitgelegd wat voor onderzoek gevoerd is en waarom hiervoor gekozen is. Vervolgens zullen uit het onderzoek de nodige conclusies getrokken worden.

In hoofdstuk vijf zal ik de bevindingen van het praktijkonderzoek uitwerken. De resultaten van de interviews die met jeugdigen en groepsleiding zijn gehouden zullen hierin worden uitgewerkt.

In hoofdstuk 6 zullen hieruit zullen definitieve conclusies getrokken worden. Aan de hand van deze conclusies zullen aanbevelingen gedaan worden voor de praktijksituatie en apart de bruikbaarheid voor de doelgroep hiervan.

Hoofdstuk 1

Orthopedagogisch Centrum Brabant

In dit hoofdstuk worden de belangrijkste punten van beleid van de instelling, het Orthopedagogisch Centrum Brabant, naar boven gehaald. Dit omdat hier de afstudeerstage afgerond is en binnen deze instelling tegen het probleem aangelopen is waar dit afstudeerproject over gaat. Eerst zal beschreven worden wat het Orthopedagogisch Centrum Brabant inhoudt en wat de doelgroep is. Hierna wordt het doel en de visie van het Orthopedagogisch Centrum Brabant verduidelijkt. Vraaggericht werken is een belangrijk aspect binnen het OCB, ook dit zal worden uitgelegd in een aparte paragraaf. Daarna komt de methodiek van de zelfstandigheidstraining aan het licht. Om een beeld te scheppen van hoe er in de praktijk gewerkt wordt rondom vrijetijdsbesteding wordt hier in paragraaf 1.5 aandacht aan geschonken. De laatste paragraaf van dit hoofdstuk wordt een beeld geschept van de dagindeling om inzicht te krijgen van de dag van een jeugdige die de zelfstandigheidstraining volgt. Dit om een inschatting te maken hoe hier eventueel vrije tijd in past.

1.1 De doelgroep van het OCB

Het OCB biedt zorg en hulp aan jongeren tot ongeveer eenentwintig jaar en aan hun ouders/verzorgers. Het gaat daarbij om (gezinnen met) kinderen en jongeren, die moeilijk lerend genoemd worden, of wel: kinderen/jongeren met een licht verstandelijke handicap en die op één of andere manier dreigen vast te lopen in hun ontwikkeling. Dit kan zich uiten in bijvoorbeeld: moeilijk samen spelen met andere kinderen, ongehoorzaam of druk zijn, overbeweeglijk en impulsief gedrag. Soms is er alleen een probleem voor het kind zelf. In andere gevallen gaat het vooral om de vraag van de ouders, dus om de vraag hoe zij het best met hun kind moeten omgaan. Ook kunnen er vragen zijn met betrekking tot de schoolsituatie, over wat er precies met het kind aan de hand is. De meeste jeugdigen bezoeken scholen voor Zeer Moeilijk Lerende Kinderen, Speciaal Basisonderwijs, Praktijkonderwijs en Leerwegondersteunend Onderwijs. Ook is er een aantal jeugdigen dat zich bevindt op de arbeidsmarkt.

Per definitie gaat het om een licht verstandelijke handicap waar nog andere problematieken bij komen kijken. Zoals een ontwikkelingsachterstand, psychosomatische klachten en persoonlijkheidsstoornissen, die begrijpelijk een druk op het gezinssysteem leggen waar de jeugdige vandaan komt. De jeugdige vraagt om specifieke opvoeding en de ouders hebben niet voldoende opvoedingsmogelijkheden om aan de vragen van hun kind te voldoen.

In deze scriptie worden alleen licht verstandelijk gehandicapte jeugdigen in de leeftijd van zestien tot en met eenentwintig jaar als onderwerp gebruikt. Dit omdat de leeftijdscategorie anders te breed wordt om het voldoende uit te werken en omdat dit de leeftijdscategorie is waarin de stage is afgerond. Soms zal worden terugverwezen naar het jonge kind om de verschillen duidelijk te maken. In hoofdstuk 2 van dit project zal het begrip licht verstandelijke handicap verder worden uitgewerkt.

1.2 Het doel en de visie van het OCB

De algemene doelstelling van het OCB is de volgende:

"De instelling is een orthopedagogisch instituut, belast met de diagnostiek, de begeleiding, de behandeling en de nazorg van (zeer) moeilijk lerende kinderen, die in een, zonder externe hulp, niet op te lossen, problematische opvoedingssituatie verkeren."

Wat doet het OCB?

Het OCB is een Orthopedagogisch Centrum, dat zorg en hulp verleent aan moeilijk lerende kinderen en jongeren tot 21 jaar en aan hun ouders/verzorgers. Ze werken in de regio's Zuidoost Brabant, Midden-Brabant en West-Brabant. Het OCB heeft het centraal bureau in Breda gevestigd en biedt hulp in en vanuit verschillende vestigingen, verspreid over deze drie regio's.

Het OCB is een organisatie die zich continue wil aanpassen aan de vraag die de cliënten haar stelt. Het OCB werkt zoveel mogelijk in de omgeving van haar cliënten. Er wordt vanuit gegaan dat de band tussen ouders en kind onlosmakelijk is. Door het kind zo dicht mogelijk bij huis te plaatsen kan vorm en inhoud worden gegeven aan de samenwerking tussen ouders en medewerkers. Zij zijn namelijk partners in de opvoeding, met ieder hun eigen verantwoordelijkheid.

Er is sprake van een sterke groei in de vraag naar diagnostiek, behandeling en begeleiding van jeugdigen met een lichte verstandelijke beperking en het gezinssysteem met orthopedagogische problematiek. De groeiende vraag kenmerkt zich door: een grote verscheidenheid, complexere problematiek, afnemend evenwicht in het gezin en de leefomgeving, soms gelijktijdig met een afnemende motivatie bij met name de oudere jeugd.

Het gevolg van deze ontwikkeling is mede dat een heldere verantwoordelijkheidsverdeling tussen cliënt gezin en hulpverlener steeds meer van belang wordt. Belangrijk is dus dat er vraaggericht gewerkt wordt, zodat ook aan kind en ouders gevraagd wordt welke hulp zij willen. Er wordt dus niet zomaar hulp verleend waar geen vraag naar is.

De veranderende vraag van de cliënt vereist een meer divers aanbod. Daarnaast wordt het OCB gestimuleerd door marktwerking.

Dit leidt tot een situatie waarin het voor jeugdigen en hun gezinssystemen moeilijker wordt duidelijkheid te krijgen over de mogelijkheden en de kwaliteit van de hulpverlening. Het OCB maakt er daarom werk van de vraag van de klant en het antwoord dat het OCB daarop kan geven dicht bij elkaar te brengen.

Bovendien is, doordat de hulpvraag meer ingewikkelder en divers is geworden, het steeds meer van belang dat de behandeling en begeleiding systeemgericht en multidisciplinair worden uitgevoerd. Profileren en inzichtelijkheid van het hulpaanbod, vergroting van de deskundigheid en vraaggericht informeren en behandelen zijn noodzakelijk om de relatie tussen het OCB en haar cliënten te bevorderen en verder te ontwikkelen.

Het OCB wil haar deskundigheid verder blijven ontwikkelen en uitdragen, waarbij het inhoudelijke samenwerking noodzakelijk acht om een zo'n volledig mogelijk aanbod te realiseren.

Belangrijk om te weten is dat alle hulp binnen het OCB tijdelijk is. Het doel is niet om het kind thuis te laten wonen, maar om te werken naar een situatie waarin hulp in de thuissituatie niet langer of maar beperkt nodig is, terugkeer naar het gezin mogelijk is of een zo zelfstandig mogelijk eigen leven van het kind in het perspectief komt.

1.3 Vraaggericht werken

In veel publicaties over de jeugdzorg kan worden opgemerkt dat de hulpverlening vraaggericht moet zijn. (Concept Wet op de Jeugdzorg, 2001; Dronkers, 2002; Prakken e.a., 2002; Wel-ling, 2000). Daarbij is het de opgave van de hulpverlener om na te gaan wat de cliënt van de hulpverlening vraagt. Vervolgens moet de hulp daar zo goed mogelijk op worden aangesloten. Tegelijk lezen we op veel plaatsen ook dat de hulpverlening effectief moet zijn. Uitgangspunt daarbij is dat de professionele zorg meer resultaat moet opleveren dan wanneer die zorg niet wordt geleverd. Zonder dat uitgangspunt vervalt immers elke legitimiteit van de professionele zorg.

Ook de zelfstandigheidstraining wil vraaggericht werken optimaliseren. De vraag van de cliënt en ook die van ouders moet centraal staan. De zelfstandigheidstraining wil meer aansluiten bij vragen, behoeften, belevingen, ervaringen en oplossingen van cliënten en ouders.

In deze scriptie wordt er onderzoek gedaan naar de wensen en behoeften van jeugdigen met betrekking tot vrijetijdsbesteding. Dit om het vraaggericht werken te optimaliseren. Het is belangrijk om te onderzoeken of er vraag is naar meer vormen van vrijetijdsbesteding. Om dit te onderzoeken worden de jeugdigen benaderd om een aantal vragen te beantwoorden. Op deze manier wordt duidelijk wat jeugdigen willen met betrekking tot de vrijetijdsbesteding en kan de zelfstandigheidstraining inspelen op de vraag van de ouders. Het is dus belangrijk om vraaggericht te werken en op deze manier te voldoen aan de wensen en behoeften van de jeugdigen, maar ook van ouders. Zo ontstaat er meer tevredenheid voor de partijen.

Hoe is vraaggericht werken ontstaan?

Het OCB werkte voorheen met de visie van J.W.F. Kok, maar zij zijn langzamerhand overgestapt naar meer vraaggericht werken. Het vraaggericht werken is ontstaan omdat de hulpverlening onvoldoende aansluit op de behoefte van jeugdigen en hun ouders. Dit blijkt onder andere uit het feit dat:

- De hulp regelmatig vroegtijdig wordt afgebroken;
- De effecten van de hulp minimaal zijn bij sommige jeugdigen;
- Er voor sommige jeugdigen geen passend hulpaanbod is;
- Sommige jeugdigen niet weten waarom ze hulp krijgen.

Instellingen zijn zich meer gaan afvragen wat de behoeften en wensen van jeugdigen en hun ouders zijn en hoe de hulpverlening hierbij beter kan aansluiten. Het uitgangspunt is dat ouders en kinderen, binnen de grenzen van de wet, het recht hebben om zelf beslissingen te nemen aangaande de hulpverlening.

Wat is vraaggericht werken?

Bij vraaggericht werken is de hulpvraag van de cliënt het uitgangspunt van de hulp. Dit betekent dat naar de mening en beleving van de cliënt wordt gevraagd en met de cliënt wordt samengewerkt om de hulp vorm te geven. Vraaggericht werken heeft consequenties voor zowel de inhoud van de hulp als voor de organisatie van de hulpverlening. Afhankelijk van de leeftijd van de jeugdige spelen de ouders een meer of minder prominente rol. Bij jonge kinderen zijn ouders het eerste aanspreekpunt. Maar ook met jonge kinderen kan, aangepast aan de leeftijd en het ontwikkelingsniveau van het kind, vraaggericht worden gewerkt. Naarmate het kind ouder wordt, krijgt de jongere in toenemende mate zelf een actieve rol. De ouders blijven echter een belangrijke factor.

Een vraaggerichte houding betekent:

- Openstaan voor de behoeften van ouders en jeugdigen;
- Verkennen van de belevingswereld en die als uitgangspunt nemen voor de hulpverlening;
- Vertrouwen hebben in ervaringsdeskundigheid van jeugdigen en ouders;
- Inzien van het nut van cliëntenfeedback;
- De bereidheid zowel het eigen functioneren als dat van de organisatie ter discussie stellen;
- Veranderingen in het aanbod doorvoeren naar aanleiding van de signalen die men oppikt van ouders en jeugdigen.

Vraaggericht werken betekent:

- De vraag van de cliënt staat centraal;
- Aansluiten bij vragen, behoeften, belevingen, ervaringen en oplossingen van cliënten;
- Mogelijkheden, vaardigheden en eigenwaarde van cliënten versterken;
- Cliënten activeren om zelf de situatie te verbeteren;
- Samenwerken met cliënten bij alle stappen in het hulpproces;
- Hulpverleners gaan meer denken met de cliënt in plaats van voor de cliënt.

1.3.1 Wat wordt er gedaan aan vraaggericht werken op de zelfstandigheidstraining?

De zelfstandigheidstraining heeft vaste evaluatiemomenten samen met ouders van kinderen die onder behandeling zijn bij de zelfstandigheidstraining. Op deze manier wordt er op een vraaggerichte manier gewerkt.

Vaste evaluatiemomenten;

- 1 **Kennismakingsgesprek;** Wanneer een jeugdige op de zelfstandigheidstraining geplaatst wordt, vindt er eerst een kennismakingsgesprek plaats. In de meeste gevallen zijn hierbij de orthopedagoog, de teammanager en de persoonlijk begeleider aanwezig. Tijdens dit gesprek wordt er in het kort uitgelegd hoe er gewerkt wordt en wat de verwachtingen zijn van elkaar. Het is belangrijk dat de ouders de indruk krijgen dat het een traject is die door middel van samenwerking vorm moet krijgen. Er wordt ruimte geboden om het kind en de ouders hun verhaal te laten vertellen vanuit hun perspectief.
- 2 **Intake;** Wanneer de ouders en jeugdige beslissen dat een plaatsing op de zelfstandigheidstraining noodzakelijk is, vindt er een intake plaats. Bij deze intake zijn orthopedagoog, persoonlijk begeleider, eventueel andere hulpvormen die al in het gezin zitten (Bijvoorbeeld: Hulp Aan Huis, zorgconsulent) en de ouders van het kind aanwezig. Het is de bedoeling dat de hulpvraag van ouders hier naar voren komt en concreet gemaakt wordt. Na deze intake start de observatieperiode van de cliënt. Deze observatieperiode duurt drie maanden.
- 3 **Eerste hulpverleningsplan bespreking;** Deze bespreking vindt plaats na de observatieperiode. De opvallendheden van het gedrag van de cliënt en de hierop aansluitende leerdoelen worden in deze bespreking besproken. De persoonlijk begeleider heeft het eerste hulpverleningsplan geschreven waarin deze opvallendheden en leerdoelen verdeeld staan.
- 4 **Tweede hulpverleningsplan bespreking;** Deze bespreking volgt 3 maanden na de eerste hulpverleningsplan bespreking. Hier wordt samen met de ouders, persoonlijk begeleider en orthopedagoog gekeken naar de vordering van het gedrag en de hierop aansluitende leerdoelen. Hierbij wordt gekeken naar de situatie thuis en de situatie op de zelfstandigheidstraining. Tevens wordt er gekeken naar het traject voor de cliënt. Daarna wordt er om de zes maanden een hulpverleningsplan bespreking gehouden.
- 5 **Exitgesprek;** Dit is het laatste officiële contact tussen ouders en de zelfstandigheidstraining. Dit contact vindt plaats aan het einde van de behandeling. De jeugdige verlaat in dit geval de zelfstandigheidstraining. Dit kan vrijwillig vertrek zijn, maar ook een overstap naar een andere vorm van hulpverlening. Het traject wordt door gesproken en de cliënt is niet meer onder behandeling van de zelfstandigheidstraining.

1.4 Hulpvariant zelfstandigheidstraining

Het idee voor de zelfstandigheidstraining is ontwikkeld door orthopedagogen en medewerkers van het OCB zelf. Omdat er enkele leefgroepen waren, waar vooral oudere jeugdigen woonden die een ander soort vraag hadden dan wat er op een leefgroep aan behandeling geboden wordt.

Het uitgangspunt van de methodiek is 'teen challenge', een kamertrainingscentrum in Vlaardingen. Er wordt vanuit het competentiemodel gewerkt. Dit omdat adequaat gedrag iemand in staat stelt om op een goede manier in zijn of haar omgeving te functioneren.

De zelfstandigheidstraining leert jeugdigen de praktische vaardigheden die ze moeten beheersen wanneer zij zelfstandig willen gaan wonen. Ook een sociaal aspect komt aan bod, door middel van het leven in de groep.

De training is opgebouwd in 3 verschillende fasen, met bijbehorende thema-avonden. Wanneer een jeugdige een thema goed afrond verdient hij/zij hiervoor een certificaat. In fase 1 staat het leren in de groep centraal, in fase 2 het op eigen benen leren staan en in fase 3 persoonlijke en sociale vorming en oriëntatie op de samenleving. Fase 3 vindt plaats op een andere locatie in Best, een woonhuis, jeugdigen wonen hier op zichzelf en krijgen ongeveer twintig uur per week begeleiding.

Fase 1 en 2 vinden plaats in het leefgroepshuis, gescheiden in 2 kanten.

De jeugdigen moeten om naar een volgende fase over te stappen thema-avonden volgen, en hun certificaten hiervoor bezitten. Dan kunnen zij solliciteren naar een volgende fase, d.m.v. het schrijven van een sollicitatiebrief naar de orthopedagoog en teammanager. Dan zal er een officieel sollicitatiegesprek plaatsvinden, waarin de jeugdige kan aangeven waarom hij/zij denkt aan de volgende fase toe te zijn. Aan de hand hiervan besluiten orthopedagoog, teammanager en persoonlijk begeleider van een jeugdige of deze klaar is om over te stappen naar een volgende fase.

Fase 1

Het leren in de groep staat in deze fase centraal. Iedere jeugdige die in het leefgroepshuis van de zelfstandigheidstraining komt wonen begint ook in fase 1. Eerst is er een observatie en gewenningsperiode van maximaal drie maanden. De jeugdige krijgt tijd om te wennen en kan gedrag laten zien zonder dat dit wordt beoordeeld. Wanneer een jeugdige aangeeft gewend te zijn aan het wonen op de groep, wordt er begonnen met daglijsten. Deze worden iedere ochtend, middag en avond ingevuld. Deze daglijsten bevatten punten waarop de jeugdigen kunnen scoren, zoals het netjes achterlaten van hun slaapkamer, het uitvoeren van taken, maar ook groepsgenoten met respect behandelen. Na drie maanden wordt het toekomstperspectief in beeld gebracht en vindt ook de behandelbespreking plaats. Dan komt het leren in de groep, dit duurt zes tot twaalf maanden. Er wordt gewerkt met thema-avonden, voorbeelden hiervan zijn; persoonlijke verzorging, kamerverzorging, wasverzorging en studie en werkvaardigheden. Daarnaast wordt nog het thema sociale vaardigheden apart behandeld.

Fase 2

De tweede fase duurt minimaal 3 en maximaal 12 maanden. Tijdens deze fase wordt er steeds meer samengewerkt met de jeugdige, en wordt de jeugdige geleidelijk aan steeds meer aangesproken op zijn/haar eigen verantwoordelijkheden. Het gaat erom dat de jeugdige leert op eigen benen te staan.

De vaardigheden die in fase 1 aangeleerd zijn zullen nog eens worden herhaald en nog meer eigen worden gemaakt. De persoonlijk begeleider staat in deze fase niet echt meer naast de jeugdige maar zal een beetje naar de achtergrond verdwijnen. Dit om omdat zelfstandig worden en autonomievergroting centraal staat in deze fase. Nog steeds wordt er gewerkt met lijsten die per dag worden ingevuld (weekkaarten), maar deze zijn wat beknopter dan in fase 1. Hier worden ook eventueel persoonlijke leerdoelen aan toegevoegd.

Ook wordt er in deze fase gestart met zelfzorgdagen. Op zo'n dag zorgt de jeugdige voor zichzelf en maakt hij/zij geen deel uit van de groep. De jeugdige heeft dan beschikking over de zelfzorgkeuken en een ruimte daarnaast, die speciaal zijn ingericht voor de zelfzorgdagen.

De leergebieden die aan bod komen in fase 2 zijn: maaltijdverzorging, vrijetijdsbesteding, schoonmaakwerkzaamheden, oriëntatie op de samenleving en er is een aparte thema-doos voor seksuele vorming. Wanneer de jeugdige de acht certificaten van fase 1 en 2 bezit is het weer mogelijk door te stromen naar fase 3. Ook hiernaar moet worden gesolliciteerd.

Fase 3

Als de jeugdige naar deze fase gaat verhuizen zij naar een ander woonhuis. Dit is een rijtjeshuis in een woonwijk, waar maximaal drie jeugdigen zelfstandig wonen. Zij krijgen maandag tot en met donderdag een paar uur begeleiding per dag. In deze fase staat de verantwoordelijkheid van de jeugdige centraal, het accent ligt op uitbreiding van persoonlijke en sociale vorming, huisvesting en het kunnen beheren van financiën. De aangeleerde vaardigheden moeten nu echt in de praktijk worden toegepast. De jeugdige kan vaste contactmomenten plannen met de persoonlijk

begeleider voor eventuele ondersteuning. In deze fase neemt de jeugdige geen deel meer aan het groepsleven. Een cursus sociale en persoonlijke vorming wordt geboden, dit zijn zes avonden waarin jeugdigen zicht krijgen op zichzelf, hun plek in het gezin van herkomst en hun toekomst daarin. Verder wordt er in deze fase aandacht besteed aan het vinden van een zelfstandige woonruimte, de thema's die hierbij horen zijn: huisvestingszaken en klussen in en rondom het huis. De jeugdige neemt deel aan klusmomenten die intern worden georganiseerd. Aan het eind van de fase wordt een checklist van gevoelens ingevuld en het vaardigheidsschema.

De zelfzorgdagen worden maximaal uitgebreid. Het is de bedoeling dat de jeugdige zelf de dag op een goede manier in kan vullen. Op tijd opstaan en op normale tijden eten en drinken. De begeleiding overlegt samen met de jeugdige of het de jeugdige ook echt lukt om de dagen goed in te vullen. Aan het einde van deze fase heeft de jeugdige minimaal zes zelfzorgdagen opgebouwd en hebben zij minimaal twaalf van de dertien thema's met voldoende resultaat afgesloten.

1.5 Vrijtijdsbesteding in de methodiek zelfstandigheidstraining

Zoals eerder genoemd in de vorige paragraaf onder het kopje fase 2, komt in die fase het thema vrijtijdsbesteding aan bod. De jeugdigen van fase 2 volgen de thema-avond vrijtijdsbesteding, die door groepsleiding van de zelfstandigheidstraining gegeven wordt. Hierin worden allerlei zaken met betrekking tot het onderwerp vrije tijd besproken. Aan dit thema zit volgens de methodiek van de zelfstandigheidstraining natuurlijk ook een doelstelling. Het is de bedoeling dat de jeugdigen leren een adequate planning te maken wanneer ze vrij zijn, dat ze weten wat er onder vrijtijdsbesteding valt en hoe ze op zoek kunnen gaan naar een vorm van vrijtijdsbesteding. Door in gesprek met de jeugdigen te gaan over het thema vrije tijd wordt de thema avond vormgegeven. Er worden zoveel mogelijk vragen behandeld, er wordt gebrainstormd en de jeugdigen worden gestimuleerd om zoveel mogelijk met eigen ideeën komen.

Volgens de methodiek is vrije tijd de tijd wanneer je klaar bent met werk en je taken. Dit is wanneer je in het weekend, 's avonds of in de vakantie een vrije dag hebt.

1.5.1 Thema avond vrijtijdsbesteding

Tijdens de thema avond worden een aantal belangrijke hoofdpunten behandeld, die hieronder beschreven zullen worden. Centraal staat dat jeugdigen geleerd wordt hoe hun vrije tijd in te delen en hoe een adequate planning te maken. Hieronder volgt een opsomming van belangrijke punten die samen met de jeugdigen worden besproken tijdens de thema avond.

- Waar moet op gelet worden wanneer de jeugdige zijn/haar vrije tijd indeelt, klaar zijn met werken en taken. Let op het budget, andere belangrijke rekeningen gaan voor. Een aantal voorbeelden en vormen van vrijtijdsbesteding worden doorgenomen, zoals; sporten, afspreken met vrienden, tv kijken, lezen, muziek luisteren enzovoorts.
- Het begrip hobby wordt nader uitgelegd. Volgens de methodiek worden onder een hobby verstaan, een activiteit of bezigheid waar die in de vrije tijd gedaan kan worden. Iets wat leuk en ontspannen is om te doen. Ook bij dit onderdeel wordt besproken dat de jeugdige moet zorgen genoeg geld te hebben om een hobby te hebben.
- Ook wordt er onderscheid gemaakt in goedkope of gratis activiteiten en betaalde, duurdere activiteiten. Dit zodat jeugdigen hiervan een beeld kunnen vormen en bewust worden dat er ook leuke gratis activiteiten zijn.
- Zoeken naar een bijbaantje om extra activiteiten te financieren. Aandacht wordt besteedt aan hoe je dit kunt vinden; krant, internet of via het uitzendbureau.
- Wat als je niks leuks kunt bedenken om te doen? Anderen om hulp vragen, hebben zij ideeën? Mapje met activiteiten maken, zodat daaruit gekozen kan worden.
- Club/sport; vragen als waarom wil je sporten worden behandeld. Omdat het gezond is, of om af te vallen? Of omdat je het leuk vindt? Het beoefenen van een sport moet door ouders gefinancierd worden. Leuke sport gevonden? Dan kijken op internet, dorpskrant, Gouden gids of gemeente gids of deze in jou gemeente wordt beoefend.
- Met vrienden afspreken; waar moet op gelet worden? Duidelijke afspraken maken, zorg dat je niet iets gaat doen wat je niet wilt, geef dit aan aan vrienden. Mobieltje bij je hebben, voor het geval er iets gebeurt.
- Verantwoord vrienden uitnodigen: let op burens, medebewoners wanneer het laat kan worden. Leg huisregels voor aan het bezoek dat je ontvangt.

- Verantwoord uitgaan: grenzen aangeven, vooral met betrekking tot alcohol. Verantwoordelijkheid kunnen dragen, misschien moet er de volgende dag ook gewerkt worden. Zorgen voor vervoer heen en terug regelen en op tijd thuis zijn, om afgesproken tijd.
- Plannen maken. Leer vooruit te kijken (bv. als je een weekend hier bent vast plannen maken voor wat je wilt gaan doen en al iets afspreken)

Na de thema avond over vrijetijdsbesteding gaat de persoonlijk begeleider individueel met de jeugdige in gesprek over de zaken die besproken zijn tijdens de thema avond. Dit omdat de situatie voor iedere jeugdige apart gezien weer net iets anders kan liggen en er ook persoonlijke afspraken met betrekking tot dit thema gemaakt moeten worden. Wanneer een jeugdige moeite heeft met het indelen van zijn of haar tijd gaat de persoonlijk begeleider bekijken hoe de jeugdige hierin ondersteund kan worden. Mogelijkheden zijn bijvoorbeeld het gebruiken en samen bijhouden van een agenda, en/of een week of dagprogramma opstellen.

Ook moeten de jeugdigen een opdracht maken die in het teken staat van het op zoek gaan naar een sport. De kosten en tijden waarop de sport uitgeoefend kunnen worden moeten worden opgevraagd. Omdat het beoefenen van een sport vaak geld kost moet de jeugdige op zoek gaan naar advertenties voor eventuele (bij)baantjes.

De door de jeugdige gekozen sport hoeft niet te worden uitgeoefend, ook met betrekking tot het bijbaantje hoeft geen verdere actie te worden ondernomen.

Wanneer de jeugdige met groepsleiding de thema avond over vrijetijdsbesteding gevolgd heeft dient de jeugdige aan een aantal criteria te voldoen om het certificaat te behalen.

Minimaal één en maximaal drie avonden een activiteit buiten de leefgroep ondernemen. Deze activiteit moet wel met de persoonlijk begeleider worden overlegd (buiten hangen is geen activiteit). Verder moet er door de jeugdige op een verantwoorde wijze worden omgegaan met uitgaan en omgang met vrienden.

Ook moet de jeugdige zijn of haar tijd zo indelen dat hij of zij zich niet verveelt, hier eventueel een lijstje voor opstellen. Ook moeten de jeugdigen zelf informatie kunnen opzoeken over verschillende soorten vrijetijdsbesteding en het zoeken van een bijbaantje. Dit via internet en kranten.

1.5.2 Ontwikkelingen binnen het team van de zelfstandigheidstraining

In de startfase van dit afstudeerproject werd duidelijk dat er een vraag bestond vanuit het team over vrijetijdsbesteding. Zodoende dat er in teamvergaderingen al het een en ander is gewijzigd en ondernomen is met betrekking tot dit onderwerp.

Besloten is jeugdigen kennis te laten maken met verschillende vormen van sport. Ongeveer een keer per maand kunnen de jeugdigen zich inschrijven om mee te doen aan een door groepsleiding georganiseerde activiteit. Voorbeelden hiervan zijn, een cursus capoeira (Braziliaanse dans-vecht sport), meedoen aan een groepsles in een sportcentrum en een kennismaking met kickboksen. De jeugd moet de helft van deze activiteiten meedoen om het certificaat voor de thema-avond vrijetijdsbesteding te behalen. Doet de jeugdige er bijvoorbeeld vier maanden over om het certificaat voor vrijetijdsbesteding te behalen, dan moet de jeugdige minstens twee keer meegedaan hebben aan een activiteit. Dit is ook als punt toegevoegd aan de thema-avond vrijetijdsbesteding.

1.6 Dagindeling

Een voorwaarde van opname/opvang binnen het leefgroepshuis van de zelfstandigheidstraining is dagbesteding. Hiermee wordt bedoeld dat jeugdigen naar school gaan en/of een baan hebben.

's Morgens komen de jeugdigen gewassen en aangekleed naar beneden. Het is de bedoeling dat zij zelf op tijd opstaan. Beneden wordt er ontbeten.

Voordat de jeugdigen naar school of werk gaan worden de slaapkamers gecontroleerd, deze moeten netjes worden achtergelaten. Ook worden de scorelijsten ingevuld van de ochtend met de jeugdigen van fase 1. De jeugdigen gaan allemaal verschillend naar school of werk, met de bus, taxi, of op de fiets.

Wanneer de jeugdigen uit werk of school komen 's middags wordt er gezamenlijk koffie, thee of sap gedronken. Hierna inventariseert de groepsleiding wat de plannen van de jeugdigen zijn voor de middag. Aan het eind van de middag worden weer de scorelijsten van de middag ingevuld samen met de jeugdigen van fase 1.

Voor half zes moet de tafel gedekt zijn en om half zes wordt er gezamenlijk gegeten. Na het eten worden er met de jeugdigen van fase 1 weer afspraken gemaakt voor de avond. Rond acht uur 's avonds wordt er weer gezamenlijk wat gedronken. De jeugdigen hebben allemaal een eigen bedtijd. Voor bedgang wordt er met de jeugdigen van fase 1 de scorelijst van de avond ingevuld. De jeugdigen van fase 2 vullen 's avonds met groepsleiding hun weekkaart in.

Bij het afspraken maken wordt er rekening gehouden met de taken die de jeugdigen moeten doen, zoals tafel dekken, afwassen en de vaatwasser inruimen. Deze taken staan op een schema dat per week wisselt, zodat iedereen een keer aan de beurt komt. Ook hebben de jeugdigen taken die in het teken staan van de thema-avonden die zij volgen, zoals hun kamer poetsen en de was doen. Tevens zijn er weektaken, waarvan het de bedoeling is dat de jeugdigen zelf een dag in de week plannen wanneer zij deze taak uitvoeren. Dit zijn taken als glas wegbrengen en oud-papier verzamelen.

Jeugdigen kunnen ook in overleg met leiding afspraken maken om activiteiten buiten het leef-groephuis van de zelfstandigheidstraining te ondernemen. Hierbij is het belangrijk dat de jeugdigen duidelijk kan vertellen wat zij gaan doen en hoe laat ze weer terug zijn.

Het verschilt per jeugdige hoe de weekenden worden doorgebracht en welke persoonlijke afspraken hierover zijn gemaakt. Er zijn jeugdigen die regelmatig, of ieder weekend naar het ouderlijk huis gaan. Maar er zijn ook jeugdigen die ieder weekend op de leefgroep zijn.

1.7 Samenvatting

De doelgroep van de stage-instelling, het Orthopedagogisch Centrum Brabant (OCB), zijn jeugdigen met een licht verstandelijke handicap tot eenentwintig jaar. Deze jeugdigen hebben naast deze verstandelijke handicap nog ander problematieken, zoals een ontwikkelingsachterstand en psychosomatische klachten, die een druk op het gezinssysteem leggen en hierdoor vragen om specifieke opvoeding die door het OCB geboden wordt.

Het OCB is een organisatie die zich continue wil aanpassen aan de vraag die de cliënten haar stelt, zij werken dus vraaggericht. Dit betekent dat naar de mening en beleving van de cliënt wordt gevraagd en met de cliënt wordt samengewerkt om de hulp vorm te geven. De ouders blijven hierin een belangrijke factor, maar het oudere kind krijgt een actieve rol. Op de zelfstandigheidstraining werkt men ook aan vraaggericht werken er zijn vaste evaluatie momenten; het kennismakingsgesprek, de intake, de eerste hulpverleningsplan bespreking, de tweede hulpverleningsplan bespreking en het exitgesprek.

Centraal in dit project staat hulpvariant, de zelfstandigheidstraining, van het OCB. Dit is een methodiek ontwikkeld door orthopedagogen en medewerkers van het OCB zelf. Het is een traject dat bestaat uit 3 fasen. Het uiteindelijke doel van dit traject is dat de licht verstandelijk gehandicapte jeugdige door deze 3 fasen te doorlopen een zo zelfstandig mogelijk bestaan kan opbouwen. Omdat het onderwerp van deze scriptie vrijetijdsbesteding is, is onderzocht hoe er aan dit onderwerp wordt gewerkt in de methodiek van de zelfstandigheidstraining. In fase 2 van het traject komt de thema-avond vrijetijdsbesteding aan bod. Het doel van deze thema-avond is dat jeugdigen geleerd wordt hoe ze hun vrije tijd in kunnen delen en hoe zij een adequate planning kunnen maken.

Hoofdstuk 2

Licht verstandelijke handicap

In het tweede hoofdstuk van deze scriptie wordt antwoord gegeven op de eerste deelvraag, namelijk; 'Wat en wie is de doelgroep?'

De afgelopen jaren is er veel te doen geweest rondom de doelgroep die de stage instelling behandelt, namelijk licht verstandelijk gehandicapte jeugdigen (LVG-jeugdigen). In 2005 is de nieuwe Wet op de Jeugdzorg van start gegaan, waarmee voor LVG-jeugdigen een aanspraak ontstond op algemene jeugdzorg in geval van opvoedings- en opgroei problemen. Om duidelijk te krijgen welke jeugdigen tot de LVG-groep gerekend moeten worden, heeft het ministerie van VWS bepaald dat enkel jongeren met een IQ-score onder de 75 gebruik kunnen maken van de AWBZ-gefinancierde zorg, zoals die geboden wordt in orthopedagogische behandelcentra. In de praktijk is het zo dat er gebruik gemaakt wordt van de orthopedagogische behandelcentra door jeugdigen met een IQ-score tot 85 (Moonen & Verstegen, 2006). Volgens het Landelijk Kenniscentrum LVG is het algemeen geaccepteerd dat zij in deze sector het best geholpen kunnen worden (Verstegen, 2005) Om de deelvraag wat en wie is de doelgroep zo duidelijk mogelijk te beantwoorden, worden een aantal onderwerpen aangegrepen. In paragraaf 1 van dit hoofdstuk komt het verstandelijk functioneren aan bod, in paragraaf 2 het emotioneel functioneren en in paragraaf 3 het sociaal functioneren en het belang van een sociaal netwerk. Tenslotte in paragraaf 4 een stukje motorisch functioneren.

2.1 Verstandelijk functioneren

De doelgroep van de zelfstandigheidstraining bestaat uit jeugdigen met een licht verstandelijke handicap. Vandaar dat in deze scriptie een globaal beeld wordt geschetst van hoe een verstandelijke handicap bij een persoon wordt vastgesteld, wat voor invloed het heeft op het dagelijks leven en op het zich ontwikkelen tot een zelfstandig persoon.

Een licht verstandelijke handicap wil zeggen dat het IQ ligt tussen de vijftig en vijftachtig (WISC-R gemeten). Jeugdigen met deze verstandelijke handicap zullen zich verstandelijk niet verder ontwikkelen dan een leeftijd van twee tot veertien jaar. De verstandelijke ontwikkeling bereikt door achterstanden eerder een 'plafond'.

Verhulst (2000) deelde licht verstandelijk gehandicapten de term 'leerbaar' toe. Hierbij doelt hij op het tekort op sensomotorisch gebied en dat zij sociale en communicatieve regels door middel van begeleiding en sociale regels kunnen leren. Deze groep onderscheidt zich volgens Verhulst ook pas later van de 'normalen', al wordt dat door de steeds vroeger wordende herkenning van de verstandelijke handicap steeds minder.

Volgens Verstegen (2005) zorgt vooral het beperkt sociaal aanpassingsvermogen van deze jeugdigen ervoor dat zij voortdurend te maken krijgen met een crisis. Vooral op momenten van verandering en spanning zal dit het geval zijn, aangezien dan de invloed van hun beperkt sociaal aanpassingsvermogen duidelijk zichtbaar wordt.

Onderstaande tabel geeft een overzicht van de bijkomende indicatiecriteria van het Landelijk Kenniscentrum voor een lichte verstandelijke handicap.

Tabel 1: (bron: Landelijk Kenniscentrum LVG, 2005)

LVG-specifieke kenmerken:	Bijkomende kenmerken / problematieken:	Komen tot uiting in:
Intelligentie IQ 50-85	Leerproblemen	
Beperkt sociaal aanpassingsvermogen	Psychiatrische stoornis	Ernstige gedragsproblemen
	Medisch- organische problemen	
	Problemen in gezin en sociale context	

De cognitieve ontwikkeling speelt een belangrijke rol in het ontstaan van de verschillen tussen verstandelijk gehandicapte en normaal begaafde mensen. Vandaar dat dit wordt aangegrepen om duidelijk te maken wat voor invloed een verstandelijke handicap heeft op het dagelijks leven. In principe verloopt de ontwikkeling voor iedereen op dezelfde wijze. Maar kenmerkend voor de

cognitieve ontwikkeling van mensen met een verstandelijke handicap is een vertraging van de ontwikkeling. De verwerkingssnelheid ligt lager en de capaciteit van het werkgeheugen is kleiner, zo ook het vermogen om zich te concentreren.

Waarneming

Er ontstaan verschillende kenmerken bij licht verstandelijk gehandicapte jeugdigen ten gevolge van het lage IQ en een vertraagde cognitieve ontwikkeling.

Deze jeugdigen kunnen minder gedifferentieerd waarnemen, dan het gewoon lerende kind; ze onderscheiden minder details. Ze hebben een andere en/of mindere belangstelling voor hun omgeving in vergelijking met leeftijdsgenoten. Fijnere nuances worden over het hoofd gezien, zoals objecten, plaatjes, symbolen en letters. Bij de waarneming maakt de licht verstandelijk gehandicapte meer gebruik van wat ze zien dan wat ze horen.

Ook kunnen zij minder goed classificeren, dat wil zeggen het organiseren of ordenen van informatie. Hun ordening is minder goed gestructureerd en vluchtiger, wordt minder hun eigendom, is minder geïntegreerd en geeft geen steun aan het geheugen. Een verstandelijk gehandicapte kan niet gemakkelijk een nieuw patroon aanleren en bewerken en op een eenmaal vertrouwd patroon variëren.

Aandacht

De aandacht van een licht verstandelijk gehandicapte is niet selectief van aard; ze richten zich minder actief en minder doelgericht op hun omgeving. De aandacht is vluchtig of ongericht. De aandachtsspanne is vaak kort en de afleidbaarheid is groot. Dit wordt zowel veroorzaakt door interne als extreme prikkels. Het schakelen van de waarneming (verschillende informatiestromen) verloopt langzaam.

Denken

Het denken van een licht verstandelijk gehandicapte wordt verder gekenmerkt door rigiditeit en weinig flexibiliteit. Hierdoor vertonen licht verstandelijk gehandicapten rigide en stereotiep gedrag en worden zij belemmerd in hun aanpassing aan wisselende sociale situaties. (Weelden, van & Niessen 1976) Deze tekorten in het aanpassingsgedrag zijn vaak opvallender dan het lage IQ. Het is vaak zo dat de omgeving pas een vermoeden van een achterstand in de ontwikkeling krijgt op basis van het functioneren in dagelijkse situaties. Bij een licht verstandelijke handicap is dit nog meer het geval omdat de meeste licht verstandelijk gehandicapten nog een tijdje redelijk mee kunnen op cognitief gebied.

Generalisatie, dit toepassen en vertalen van wat ze geleerd hebben in een andere situatie blijft een probleem en wordt zichtbaar zodra de situatie minder voorspellend wordt.

Aan de andere kant kunnen licht verstandelijk gehandicapten ook moeite hebben met discriminatie tussen verschillende situaties.

Een licht verstandelijke gehandicapte heeft moeite met abstract denken en ondervindt belemmeringen om te komen tot metacognitieve kennis en vaardigheden. Dit uit zich onder meer in het gegeven dat licht verstandelijk gehandicapten in mindere mate in staat zijn op het eigen denken en handelen te reflecteren. (van Geert, 1997)

Dit alles heeft gevolgen voor de leefbaarheid. Jeugdigen met een licht verstandelijke beperking kunnen het geleerde moeilijk omzetten. Zij zien niet dat situaties vergelijkbaar zijn wanneer de context verandert. De transfer van de ene naar de andere situatie vindt hierdoor nauwelijks plaats. De licht verstandelijke beperkte jeugdige legt nauwelijks verbanden en heeft dus veel moeite met de relatie tussen oorzaak en gevolg. Daarnaast zijn ze minder in staat om dat wat ze zien te gebruiken bij het oplossen van problemen.

De licht verstandelijk beperkte jeugdige is meer praktisch en handelingsgericht ingesteld dan taalig. Ze leren door middel van doen en/of nadoen, ook wel het ervaringsleren genoemd. Informatie moet stapsgewijs en voorgestructureerd worden aangeboden.

2.2 Emotioneel functioneren

Jeugdigen met een licht verstandelijke handicap hebben emotioneel gezien een achterstand. Ze hebben over het algemeen weinig zelfvertrouwen, wat vaak veroorzaakt wordt door een reeks aan faalervaringen en minimale succeservaringen. Ze worstelen met een niet realistisch zelfbeeld, hebben geen goede kijk op wat ze wel en niet kunnen, dit wordt gekenmerkt door een overschatting over onderschatting. De licht verstandelijk gehandicapte heeft weinig controle over het eigen gevoelsleven.

- denken en handelen vanuit zichzelf
- impulsief
- lage frustratie tolerantie
- niet uit zichzelf reflecteren
- beperkte impulsbeheersing over emoties en gedrag

- emotioneel kwetsbaar, een verhoogd risico om overvraagd te worden
- ongenueanceerde emoties
- aanval of vluchten als verdediging
- beperkte coping
- gedrag is gericht op zelfcontrole en zelfbescherming
- ontkennen van negatieve gevoelens en bagetalliseren van problemen
- reactiewijze op negatieve emoties is handelingsgericht

Dit uit zich bij de jeugd op verschillende wijzen, namelijk internaliserend en/of externaliserend gedrag.

2.3 Sociaal netwerk en sociaal functioneren

Een belangrijk indicatiecriterium voor een licht verstandelijke handicap is een beperkt sociaal aanpassingsvermogen. Het Landelijk Kenniscentrum LVG geeft hierbij een algemeen beeld van de sociale aanpassing en sociaal-emotionele ontwikkeling bij LVG-jeugdigen (Verstegen, 2005). Zij vertonen problemen met abstract denken en kunnen dus moeilijk generaliseren over situaties. Daarnaast hebben zij meer problemen om hun gedrag af te stemmen op anderen uit hun omgeving en zijn zij erg op zichzelf gericht. Gevolg hiervan is dat zij problemen ervaren in sociale situaties.

Jeugdigen met een licht verstandelijke handicap hebben sterk de drang 'erbij te willen horen'. Deze status krijgen tegenover leeftijdsgenootjes is vooral van belang op adolescentie leeftijd. Vaak zullen ze zij zich veel vergelijken met anderen. Daarnaast zijn ze erg afhankelijk van anderen door een beperkte praktische zelfredzaamheid en zijn zij makkelijk beïnvloedbaar (Verstegen, 2005). Het leren van sociaal gedrag is voor hen namelijk erg moeilijk. Ze hebben moeite met het organiseren van sociale kennis en kennis die betrekking heeft op mensen, zoals menselijke eigenschappen, gedrag en sociale relaties. Het is moeilijk voor een licht verstandelijk gehandicapte om gevoelens, verwachtingen en intenties van anderen goed in te schatten. Hierdoor kan de buitenwereld als bedreigend worden ervaren, in plaats van uitdagend.

Het kan ook voorkomen dat jeugdigen met een licht verstandelijke handicap vanwege hun lage zelfbeeld en zelfvertrouwen meer moeite hebben met het opbouwen en onderhouden van sociale contacten. Mede doordat zij zich moeilijk kunnen inleven in de ander en zich dus moeilijk kunnen aansluiten. Een mogelijk gevolg hiervan is dat licht verstandelijk gehandicapten weinig contacten hebben buiten de eigen kring van voornamelijk familieleden, leefgroepgenoten, en daardoor weinig vrijetijdsbesteding in groepsverband ondernemen waardoor zij geïsoleerd kunnen raken. Daarom is het van belangrijk om aandacht te besteden aan het sociale netwerk van de licht verstandelijk gehandicapte en een beeld te vormen hoe de persoon dit ervaart.

Meestal is het zo dat indien er sprake is van een sociaal netwerk rondom de licht verstandelijk gehandicapte, veel gezinnen te maken hebben met gebrekkige sociale ondersteuning vanuit dat netwerk. Dit kan komen doordat het netwerk beperkt of slecht functioneert, of doordat de gezinnen zelf slecht gebruik kunnen maken van het aanwezige netwerk. Dit is vaak het geval in multi-probleemgezinnen. De situatie van geen of gebrekkig sociaal netwerk wil niet zeggen dat de behoefte aan sociale contacten bij licht verstandelijk gehandicapten er niet is. Volgens Smit en van Gennep (1999) is deze behoefte aan een goed functionerend netwerk bij cliënten onderschat; Het lijkt soms of onbewust gevonden wordt dat zo'n sociaal netwerk voor licht verstandelijk gehandicapte jeugdigen minder belangrijk is. Wat mensen met een licht verstandelijke handicap eventueel ontbreekt zijn bepaalde vaardigheden die noodzakelijk zijn voor het aangaan en onderhouden van relaties; overzicht, sociale vaardigheden en inzicht om effectieve initiatieven te nemen.

Een valkuil van dit alles is dat de licht verstandelijk gehandicapte jeugdige minder begrepen door de maatschappij, omdat ze in uiterlijk in veel gevallen niet verschillen van leeftijdsgenoten. Het gevolg hiervan is dat zij al snel en vaak worden overschat.

2.4 Motorische ontwikkeling

Het kan voorkomen dat mensen met een licht verstandelijke handicap niet alleen verstandelijk, maar ook motorisch minder presteren dan normaal begaafde mensen. In sommige gevallen verloopt de motorische ontwikkeling, in tegenstelling tot de ontwikkeling van de cognitie, anders in plaats van langzamer. Deze afwijking in ontwikkeling is een gevolg van zowel aanlegfactoren als omgevingsfactoren. Vooral de omgevingsfactoren zijn van groot belang bij de ontwikkeling van de motoriek. Het werkt namelijk zeer bevorderlijk dat kinderen vanuit hun omgeving gestimuleerd worden tot allerlei bewegingen, activiteiten en posities in verschillende situaties. Wanneer echter een kind minder succesvol is, neigen mensen uit zijn omgeving er minder vaak toe hem te stimuleren te bewegen of om bijvoorbeeld een spelletje te doen. Ook ouders moeten hierop

bedacht zijn en ervoor waken om overbeschermend te zijn en daardoor de ontwikkeling van hun kind te belemmeren.

Mensen bezitten een enorme variabiliteit in hun motoriek. Dit betekent een uitdaging voor mensen uit de omgeving van een licht verstandelijk gehandicapte jeugdige, om hem elke keer die handelingsmogelijkheden aan te bieden, die – met zijn specifieke beperkingen en mogelijkheden – het best passen (Vermeer 1997)

2.5 Licht verstandelijk gehandicapt in combinatie met puber leeftijd

Zoals ook beschreven in paragraaf 3 van dit hoofdstuk heeft de licht verstandelijk gehandicapte doorgaans een sterke drang 'erbij te willen horen'. Vooral in de puberleeftijd speelt dit erg op. Jeugdigen krijgen te maken met peergroups, waaraan zij zich refereren. Een peergroup is een groep soortgenoten, vrienden waarmee men omgaat die veel invloed op elkaar uitoefenen, soms wel meer invloed dan ouders hebben op hun kind.

Omdat de licht verstandelijk gehandicapte moeite heeft met het ontwikkelen van een eigen ik is het vanzelfsprekend dat zij zich sterk refereren aan deze zogenaamde peergroup, zij zijn hier sterkt door beïnvloedbaar. Doorgaans hebben licht verstandelijk gehandicapte jeugdigen een laag zelfbeeld, door slecht opgedane ervaringen in het verleden en doordat zij zich vaak anders voelen. Zij worden geconfronteerd met leeftijdgenoten die meer capaciteiten bezitten dan zij zelf. Ze willen laten merken dat ook zij meetellen en willen zich bewijzen, vaak door middel van stoer en opvallend gedrag.

Gelukkig begrijpt de maatschappij langzaam maar zeker dat de nadruk moet worden gelegd op het 'mens' zijn en niet op het 'anders' zijn. Het is dus belangrijk dat deze jeugdigen deelnemen aan het gewone leven; boodschappen doen, werken, sporten enzovoorts. Er wordt gewerkt aan inclusie. Toch is er in de realiteit nog een groot verschil met dat 'gewone' leven. Al wonen deze jeugdigen nu in een gewoon dorp en niet meer in een grote instelling, al doen ze dingen die iedereen doet, toch wonen zij op een leefgroep en niet bij hun ouders, in tegenstelling tot leeftijdsgenoten.

Men merkt dus snel dat het om speciale jeugdigen gaat. De gelijkenissen met leeftijdsgenoten zijn groot, maar er zijn vaak niet de gelijke kansen, omwille van dat verkregen etiket, hun verleden en de praktische organisatie die het leven op een leefgroep met zich meebrengt. Om deze redenen is het bijna onmogelijk om het bepaalde stramien te ontlopen, waarin weinig vrijheid is voor eigen keuzes. Hierdoor kunnen hun kansen tot ontplooiing en ontwikkeling worden beperkt.

2.6 Samenvatting

Een licht verstandelijke handicap wil zeggen een IQ tussen de vijftig en vijfentachtig (WISC-R gemeten). De verstandelijke ontwikkeling bereikt door achterstanden sneller een 'plafond'. Een gevolg hiervan is dat de waarneming, de aandacht en het denken bij een licht verstandelijk gehandicapte anders verloopt. Op emotioneel gebied heeft de licht verstandelijk gehandicapte weinig zelfvertrouwen, dat wordt veroorzaakt door faalervaringen in het verleden. En daarnaast is het zelfbeeld vaak niet realistisch.

Het sociaal aanpassingsvermogen is beperkt. Het opbouwen en onderhouden van contacten is moeilijk. Maar om niet geïsoleerd te raken is het zeer belangrijk om bij een licht verstandelijk gehandicapte aandacht te besteden aan een sociaal netwerk. Ook kan het voorkomen dat in vergelijking met normaal begaafde mensen, mensen met een licht verstandelijke handicap motorisch minder presteren. De omgevingsfactoren zijn hierbij van groot belang bij de ontwikkeling van de motoriek. Het werkt bevorderlijk dat wanneer licht verstandelijk gehandicapte jeugdigen worden gestimuleerd tot bewegen en andere activiteiten.

De doelgroep van de zelfstandigheidstraining, licht verstandelijk gehandicapten van zestien tot en met eenentwintig jaar, oftewel pubers, hebben doorgaans een sterke drang 'erbij te willen horen'. Zij zijn daardoor sterk beïnvloedbaar door peergroups. Voor de maatschappij zijn deze pubers verwarrend, zij hebben doorgaans een normaal uiterlijk, maar lopen verstandelijk achter. Hierdoor worden zij doorgaans al gauw overvraagd.

Hoofdstuk 3

Vrijetijdsbesteding

In onze huidige samenleving is het een feit dat vrije tijd een belangrijke plaats inneemt in het dagelijks leven. Men maakt bewust of onbewust een keuze hoe die tijd ingevuld wordt. Er zijn tal van mogelijkheden te noemen op het gebied van vrijetijdsbesteding, het is dan ook persoonsgebonden. Wanneer men aan vrije tijd denkt komen er een aantal dingen naar voren zoals; ontspanning, hobby, relaxen, leuke dingen doen, vrij zijn enzovoorts. Het uitgangspunt van dit hoofdstuk is om het begrip vrije tijd nader te bepalen. Daarnaast is dit hoofdstuk er om duidelijk te maken dat vrije tijd ook een belangrijke rol speelt in het leven van een licht verstandelijk gehandicapte. Het is belangrijk dat ook zij deelnemen aan het gewone leven, en dat er gewerkt wordt aan inclusie.

3.1 Het begrip vrije tijd

Het begrip vrije tijd is bijzonder geladen, het is namelijk veranderlijk naargelang de persoon, de tijd en de context waarin het gedefinieerd wordt. Men kan vrije tijd bijvoorbeeld bekijken vanuit een maatschappijgericht of vanuit een individugericht perspectief. Tussen deze twee perspectieven is een wisselwerking en soms kunnen ze ook in verhouding tot elkaar staan, al zijn ze niet altijd tegengesteld. Vanuit een maatschappijgericht perspectief is het vrijetijdsconcept verbonden met maatschappelijke instituties die het leven van jeugdigen organiseren. Vrije tijd kan dan worden opgevat als een meetbaar concept dat geformuleerd kan worden als resttijd, niet-schooltijd, niet-arbeidstijd of niet-zorgtijd. Met betrekking tot jeugdigen wordt er vanuit deze definitie voornamelijk rekening gehouden met buitenschoolse tijd, hoewel ook arbeid of zorgtijd van toepassing kunnen zijn. School bepaalt immers in belangrijke mate het tijdsgebruik van jongeren (Stevens, Vandeweyer 2003).

Wanneer het woordenboek wordt geraadpleegd blijkt het woord vrijetijd, aan elkaar geschreven, niet te bestaan. Ook op de computer wordt het woord vrijetijd met rood onderstreept door de spellingscontrole. De Van Dale kent alleen de losse woorden 'vrij' en 'tijd'. Slechts in samenstellingen wordt het aan elkaar geschreven, zoals bij 'vrijetijdsbesteding'. Gekozen is om alleen de begrippen die op de situatie vrije tijd van toepassing zijn. De begrippen worden als volgt omschreven in de Van Dale:

Vrij: 1. onafhankelijk van de macht of wil vaneen ander 2. niet verplicht tot ~ 3. niet beperkt 4. niet belast met ~ 5. niet bezet of besproken 6. geen belet of werk hebbend 7. los ongedwongen 8. zonder last te hebben van of onder invloed staan van ~ 9. niet in dienstverband 10. door niets gebonden.

Tijd: opeenvolging van ogenblikken; tijdsverloop, tijdduur of tijdruimte; seizoen; tijdspunt.

Vrijetijdsbesteding: de manier van besteding van de vrije tijd

Gesteld kan worden dat vrije tijd een dubbelkarakter van betekenis heeft. In tegenstelling tot andere taalgebieden waarin een onderscheid bestaat tussen *free time* ('temps libre', 'tiempro' libre) en *leisure* ('loisir', 'ocio') ken het Nederlands zo'n onderscheid niet. In het Nederlands staat vrije tijd zowel voor vrije tijd in de betekenis van een bepaalde ruimte (free time), als voor vrijetijdsbesteding in de betekenis van een bepaald soort bezigheden (leisure). Welke van de betekenissen aan de orde is, is niet te constateren, maar hangt af van de context waarin de term gebruikt wordt.

Het begrip vrijetijdsbesteding kan op verschillende manieren uitgewerkt en geïnterpreteerd worden. Gekozen is voor het filosofisch oogpunt van vrije tijd en de studie van de vrije tijd die de laatste paar jaren op komst aan het komen is. De filosofische benadering verduidelijkt en beantwoordt enkele vragen over vrije tijd, om zo het onderwerp beter te kunnen begrijpen.

Vrije tijd is een moeilijk te omschrijven verschijnsel, omdat het voor iedereen anders ingevuld wordt. Het is meestal bedoeld voor sociale activiteiten waar men normaal niet aan toe komt. Het wordt vooral gezien als de tijd waarin men niet werkt.

Een citaat dat vrije tijd verduidelijkt; "Vrije tijd is het totaal van tijdperioden waarin gedrag plaatsvindt waaraan een keuzemoment ten grondslag kan liggen en dat gekenmerkt wordt door een ervaring van zelfbepaling" (Kamphorst & Withagen 1976)

Het begrip is gedefinieerd in periodes van belangrijke voortgang van het humanisme. Letterlijk betekend vrije tijd de tijd die men vrij is van activiteiten die als niet-vrij worden ervaren. Het gaat dus om een bepaalde hoeveelheid uit het leven van een individu. Een gedeelte van onze vrije tijd hebben we zelf in handen. Wat er mee gedaan wordt is bijna allemaal hetzelfde; tv kijken, sporten, reizen, computeren etc. Dit zijn vrijetijdsbestedingen die tot de massa behoren.

3.2 Contextuele benadering

Er bestaan veel definities van vrije tijd, als gevolg van het feit dat vrije tijd vanuit veel verschillende invalshoeken bestudeerd werd. Dus zinvol is om aan te geven dat in dit verslag de contextuele benadering wordt gevolgd. Omdat deze het best past bij de specifieke vraag van dit literatuur en praktijkonderzoek. Om uit te zoeken hoe vrijetijdsbesteding meer aandacht kan krijgen binnen de methodiek en vooral waarom dit dan zo belangrijk is, is de contextuele benadering een goed uitgangspunt om dit duidelijk te maken.

In de contextuele benadering wordt benadrukt dat het van belang is om vrije tijd te bestuderen in relatie tot ontwikkelingen in de bredere maatschappelijke context. Op deze manier kan inzicht verkregen worden in de wijze waarop vrije tijd veranderd onder invloed van bredere maatschappelijke ontwikkelingen, zoals individualisering, emancipatie, mondialisering van de economie en cultuur. Gekozen is voor de contextuele benadering omdat het verwijst naar de context, de omgeving van de mens, waarin menselijk gedrag voorkomt. Ook omdat deze benadering duidelijk maakt dat de mens geen mens is zonder de ander, het is voor de mens erg belangrijk om in relatie met anderen te treden (Martin Buber). Het doel van de contextuele benadering is door verbondenheid te komen tot werkelijke vrijheid en autonomie.

3.3 Waarom is vrijetijdsbesteding belangrijk?

Een bepaalde mate van waakzaamheid en stress is nodig voor het uitvoeren van werk en andere taken. Door vrijetijdsbesteding wordt deze bewustzijnsspanning meestal gevarieerd, er wordt ontspannen. Sommige vormen van vrije tijd nemen ons zo in beslag dat de dagelijkse beslommingen worden vergeten.

Maar ook het omgaan met anderen is zeer belangrijk om te noemen. In de vrije tijd gaat men namelijk op zoek naar andere sociale werelden; netwerken van vrienden, maar soms ook kennismaking met andere culturen. Uit vrijetijdsbesteding vloeien contacten voort. En bovendien kan bewegen helpen om uit een sociaal isolement te komen.

Door vrijetijdsbesteding kun je ook in contact met jezelf komen. Contact met eigen lichaam is beperkt tijdens het dagelijks leven, bij veel vormen van vrije tijd staat dit juist centraal. Sport, dans, bewegen enzovoorts. Het najagen van de eigen interesses is hierbij belangrijk, zodat de eigen ik goed ontwikkeld kan worden. Door bezig te zijn met sporten en bewegen leert men hoe de spieren te gebruiken en hoe te bewegen, dit is ter bevordering van de motorische ontwikkeling. Die motorische ontwikkeling is juist erg belangrijk voor licht verstandelijk gehandicapten, zoals in het vorige hoofdstuk in paragraaf 2.4 terug is te lezen. Licht verstandelijk gehandicapten moeten dus niet geremd worden om te bewegen, maar juist gestimuleerd worden.

Het belangrijkste aspect uit bovenstaande: vrije tijd is dus belangrijk omdat hierdoor de mens veelal in contact komt met de ander en dit noodzakelijk is voor het menselijk bestaan. Dit komt ook eerder terug in hoofdstuk 2, paragraaf 3, waarin wordt beschreven waarom een hebban van netwerk van belang is. Kortom vrijetijdsbesteding is niet alleen bewegen, maar ook ontspannen. Daarnaast is het gezond, leuk om te doen en geeft het sociale verbinding.

3.4 Samenvatting

Omdat de vraag van dit onderzoek luidt: 'Hoe kan vrijetijdsbesteding meer aandacht krijgen binnen de methodiek van de zelfstandigheidstraining?' is het nodig om het begrip vrije tijd en vrijetijdsbesteding nader te bepalen. In dit hoofdstuk is geconstateerd dat vrije tijd een moeilijk te bepalen begrip is, het begrip heeft in de Nederlandse taal een dubbelkarakter. Vrije tijd staat zowel voor vrije tijd in de betekenis van een bepaalde ruimte, als voor vrijetijdsbesteding in de betekenis van een bepaald soort bezigheden. Het hangt dus af van de context waarin het begrip gebruikt wordt. Gekozen is om het begrip in dit project vanuit filosofisch oogpunt te benaderen, om precies te zijn de contextuele benadering. Volgens deze contextuele benadering vrijetijdsbesteding belangrijk om in relatie met anderen te treden, omdat de mens geen mens is zonder de ander. Daarnaast is vrijetijdsbesteding belangrijk om te ontspannen, voor het uitvoeren van werk en andere taken. Maar door vrijetijdsbesteding komt men vooral in contact met zichzelf. Er wordt contact gemaakt met het eigen lichaam en door middel van sport leert men hoe de spieren te gebruiken en hoe te bewegen, wat zeer belangrijk is voor de motorische ontwikkeling.

Hoofdstuk 4

Praktijkonderzoek

Het vierde hoofdstuk van deze scriptie staat in het teken van het praktijkonderzoek. In de verschillende paragrafen van dit hoofdstuk zal worden uitgelegd hoe stapsgewijs dit onderzoek ingezet gaat worden en op welke manier geprobeerd zal worden de vraagstelling te beantwoorden. Het uiteindelijke onderzoek krijgt vorm door de open interviews met jeugd en groepsleiding van de zelfstandigheidstraining, die worden verhelderd in paragraaf 4.

4.1 Onderzoeksgroep

Het onderzoek wordt toegespitst op de zelfstandigheidstraining, een leefgroephuis met licht verstandelijk gehandicapte jeugdigen van zestien tot en met eenentwintig jaar oud. Het is een groep met 7 jeugdigen. Gekozen is om de jeugdigen van fase 3 niet in het onderzoek te betrekken, om het onderzoek af te bakenen en relevant te houden. De leefgroep van fase 1 en 2 van de zelfstandigheidstraining is gevestigd in een woonwijk. Er is dus sprake van integratie in de wijk.

In een later stadium van dit project is gekozen om ook de groepsleiding die werkzaam is op de zelfstandigheidstraining te betrekken in het onderzoek, ook door interviews met hen af te nemen. Dit om meer onderzoeksmateriaal te verkrijgen, waardoor de aanbevelingen zo optimaal kunnen worden voor de praktijksituatie.

Van de 7 jeugdigen die wonen op de leefgroep voor de zelfstandigheidstraining, hebben er 6 ingestemd mee te werken met het onderzoek. Van de groepsleiding zijn 5 personen betrokken in dit onderzoek.

4.2 Vraagstelling en doelstelling

De vraag naar vrijetijdsbesteding komt regelmatig weer naar voren in teamvergaderingen. Het wordt door het team als belangrijk gevonden dat de jeugd 'iets' doet. Ondanks dat binnen de zelfstandigheidstraining aandacht wordt besteed aan vrijetijdsbesteding door middel van het gelijknamige thema en de daaraan gekoppelde thema-avond, is weinig merkbaar aan resultaat ten gevolge van deze thema-avond. De jeugdigen klagen vaak dat zij niets te doen hebben, er wordt veel rondgehangen in bijvoorbeeld de tuin die aan de leefgroep grenst. In het teken van vraaggericht werken zou er iets met deze vraag gedaan moeten worden. Naar aanleiding hiervan, en met suggesties van stagebegeleiding en het team is vrijetijdsbesteding gekozen als onderwerp van deze scriptie. Binnen dit afstudeerproject wordt bekeken hoe het onderwerp vorm heeft binnen de zelfstandigheidstraining.

Daarnaast is eerder literatuuronderzoek gedaan. Onderzocht wordt of er noodzaak en/of behoefte is tot verandering aan de huidige situatie van invulling van vrije tijd voor de jeugdigen. De vraagstelling die in dit praktijkonderzoek centraal zal staan, is de volgende;

"Hoe kan het onderwerp vrijetijdsbesteding meer aandacht krijgen binnen de methodiek van de zelfstandigheidstraining, is er behoefte of noodzaak tot verandering van de huidige vrijetijdsinvulling?"

De doelstelling van het onderzoek binnen deze leefgroep kan als volgt omschreven worden:

"Het doel is er achter te komen wat de behoefte van jeugdigen is met betrekking tot vrije tijd. Willen zij überhaupt iets aan vrijetijdsbesteding doen? Zo ja; hebben zij eventueel hierbij meer hulp nodig van groepsleiding?"

Door deze doelstelling zullen jeugdigen hopelijk meer enthousiast worden voor verschillende keuzemogelijkheden van vrijetijdsbesteding en hier aan gaan deelnemen.

Tijdens het praktijkonderzoek zal getracht worden een antwoord te vinden op de vraagstelling. Mogelijk dat dit onderzoek een aanzet geeft tot verandering, dus een andere omgang met vrije tijd binnen het leefgroephuis van de zelfstandigheidstraining, of tot veranderingen binnen de methodiek van de zelfstandigheidstraining.

4.3 Type onderzoek

Het onderzoek kan gezien worden als een explorerend onderzoek. Verkend wordt hoe vrije tijd wordt vormgegeven binnen de leefgroep van de zelfstandigheidsstraining en hoe de medewerkers en jeugdigen denken over dit onderwerp. Vanuit hier kunnen veel verbanden worden gelegd tussen verschillende factoren en ontstaat een beeld over het onderwerp.

Het wordt een kwalitatief onderzoek, waarbij de praktijk nauw samenhangt met het onderzoek. Het is gericht op betekenisverlening, beleving en ervaringen van de jeugdigen en groepsleiding met betrekking tot het onderwerp vrijetijdsbesteding. De bedoeling is dat er wordt gekeken naar mogelijkheden waar eventueel in de praktijk veranderingen plaats kunnen gaan vinden in samenwerking met het onderzoek.

4.3.1 Meetinstrumenten

Gekozen is om ten eerste vrije observaties uit te voeren binnen het leefgroepshuis, de reden hiervoor is te vinden in paragraaf 4.3.2. Daarnaast is inzicht verkregen in het bestaand materiaal om meer diepgang te krijgen in het geheel. In paragraaf 4.3.3 is te lezen welk middel hiervoor gebruik is. Het uiteindelijke onderzoek zal vorm krijgen door middel van afname van open interviews met de jeugdigen en het personeel van het leefgroepshuis.

4.3.2 Vrije observaties

Een aantal malen is geobserveerd binnen het leefgroepshuis. Hiervoor is gekozen om kennis te maken en een indruk te krijgen van de jeugdigen en hun groepsleiding. Dit omdat de afstudeerstage alweer een jaar geleden is en er ondertussen een kleine wisseling in personeel en jeugdigen is geweest. Belangrijk is om op deze manier ingang te krijgen, om in een later stadium betrokkenheid te creëren bij het team ter bevordering van een optimale samenwerking. Ervaring leert dat dit een waardevolle manier is om betrokkenheid te creëren binnen een leefgroepshuis. Binnen deze observaties zijn aantekeningen gemaakt en ideeën opgedaan die in een later stadium van dit onderzoek gebruikt kunnen worden. Deze worden verder niet in deze scriptie uitgewerkt omdat niet gericht geobserveerd is.

4.3.3 Analyse bestaand materiaal

Ten eerste is er verdiept in de methodiek van de zelfstandigheidstraining, dit is te lezen in het stuk literatuur onderzoek in hoofdstuk 1, hierin is ook het dagprogramma van de leefgroep beschreven. Hierna is een eenmalig gesprekje gevoerd over de dagelijkse gang van zaken, om er achter te komen of er iets is veranderd op de stageinstelling. Door de analyse van dit bestaand materiaal meer diepgang kunnen geven bij het opstellen van de interviewvragen.

4.4 Open interviews

Voor dit onderzoek is gebruik gemaakt van het semi-gestructureerde interview. Er is gekozen voor een interview omdat de respondenten op deze manier zelf kunnen vertellen over hun beleving en de situatie. In het interview zijn dan ook veel open vragen te vinden. Het gebruik maken van een vragenlijst was geen optie, omdat de respondentengroep hiervoor te klein is. Daarnaast kan een vragenlijst minder uitnodigen tot het verwoorden van ervaringen door middel van antwoordmogelijkheden kunnen respondenten het gevoel krijgen in een bepaalde richting geduwd te worden. Het interview is semi-gestructureerd, zodat er ruimte blijft om in te gaan op vragen van respondenten en hier eventueel extra vragen bij te stellen.

Vooraf is wel een lijst met vragen gemaakt, een aparte voor groepsleiding en jeugdigen (zie bijlage 1+2). Deze vragenlijst is een soort leidraad. De vragen zijn de basis voor het interview, maar deze kunnen aangevuld worden of er kunnen vragen afvallen naar aanleiding van de antwoorden die gegeven worden.

De omstandigheden waaronder het interview afgenomen werd, was afhankelijk van de respondent. Er is gekozen om de respondenten zelf te laten aangeven waar het interview zou plaatsvinden. Op deze manier konden de respondenten de plaats aangeven waarbij zij zich het prettigst voelen. Wanneer respondenten zich prettig voelen, praat dit over het algemeen wat gemakkelijker, wat weer een positief effect heeft op de resultaten.

In de praktijk hield het in dat de gesprekken voornamelijk plaatsvonden in een van de ruimtes van het leefgroepshuis, of in de tuin. De respondent kon aangeven of de ruimte afgeschermd moest worden of een betreedbaar was voor andere aanwezigen in het leefgroepshuis.

Ook de zitopstelling is aan de respondent overgelaten. De interviewer nam eerst plaats en de respondent kon vervolgens zelf kiezen hoe hij zich tegenover de interviewer positioneerde. Dit ook ter bevordering van een positieve sfeer.

4.4.1 Registratie, verwerking en preparatie van de open interviews

De interviews zijn opgenomen met een voice-recorder. Voor aanvang van het interview werd aan de respondenten uitgelegd waarom de interviews werden opgenomen en op welke manier. Hiervoor is namelijk gekozen omdat dit makkelijker praat en de interviews geheel waarheidsgetrouw uitgewerkt kunnen worden. Ook is verteld dat de respondenten zich geen zorgen hoeven te maken over het noemen van namen en dergelijke, omdat deze in de uitgeschreven versie van het interview anders verwerkt zullen worden, namelijk door middel van initialen. Na deze informatie gekregen te hebben werd in het kort het doel van het interview doorgenomen, ook het interview werd kort doorgenomen, zodat respondenten een verwachting kunnen scheppen. Na afloop zijn de interviews letterlijk uitgewerkt voor de analyse ervan (zie bijlage 3+4).

4.5 Analyse van de verzamelde data

Tijdens het analyseren van de opgenomen interviews is er teruggегреpen naar de onderwerpen die de basis vormden voor het interview. Dat zijn achtereenvolgens, 'beeldvorming begrip vrije tijd en vrijetijdsbesteding', 'vrijetijdsbesteding jeugdigen', 'behoefte qua vrijetijdsbesteding', 'omgang met leeftijdsgenoten', 'thema-avond vrijetijdsbesteding', 'op zoek naar een vrijetijdsbesteding' en 'beleving van de vrije tijd op de leefgroep'. Deze onderwerpen zijn opgenomen in een zogenaamde 'codeboom' (zie bijlage 5) en hierin verder uitgewerkt. Aan de hand van deze onderwerpen is er naar fragmenten uit de interviews gezocht die iets zeiden over deze onderwerpen. Door bij al deze onderwerpen fragmenten uit de interviews te zoeken, ontstond er een duidelijk overzicht van hoe de respondenten over deze onderwerpen dachten en welke ze met elkaar in verband brachten.

Het voorgaande is ook gehanteerd voor het analyseren van de interviews met die met groepsleiding gehouden zijn. De onderwerpen die basis vormden voor de interviews met hen zijn achtereenvolgens 'begrip vrije tijd en vrijetijdsbesteding', 'dagprogramma jeugdigen', 'methodiek zelfstandigheidstraining en vrijetijdsbesteding', 'begeleiding jeugdigen met betrekking tot vrijetijdsbesteding', 'het belang van vrijetijdsbesteding', 'beeld van groepsleiding over jeugdigen in combinatie met vrije tijd', 'weekenden op de leefgroep' en 'terugkoppeling interviews met jeugdigen'. De codeboom van deze interviews is te vinden in bijlage 6.

Hoofdstuk 5

Resultaten praktijkonderzoek

In paragraaf 4.5 van het vorige hoofdstuk, zijn een aantal onderwerpen genoemd die de basis vormden bij het analyseren van de interviews. Wat er over deze onderwerpen gezegd is, is in dit hoofdstuk per onderwerp terug te vinden.

5.1 Resultaten interviews met jeugdigen

Omdat er zowel interviews met jeugdigen en groepsleiding van de zelfstandigheidstraining zijn gehouden, worden deze in twee aparte paragrafen van dit hoofdstuk beschreven. In de eerste paragraaf zullen de uitkomsten van de interviews met de jeugdigen worden uitgewerkt. Aan de hand van enkele citaten zullen deze resultaten verduidelijkt worden.

5.1.1 Beeldvorming begrip vrije tijd en vrijetijdsbesteding

Om een beeld te krijgen van hoe de jeugdigen op de leefgroep denken over de term vrije tijd en het begrip vrijetijdsbesteding is hen gevraagd wat er in hen opkomt wanneer zij hieraan denken. Veelal kwam naar voren 'leuke dingen doen' en 'nergens aan vast zitten' en 'niet werken', daarnaast werd ook een keer het beoefenen van een hobby genoemd.

Ten tweede is de zes respondenten een lijstje voorgelegd met activiteiten en is hen de vraag gesteld welke van deze activiteiten zij onder vrijetijdsbesteding verstaan. Opvallend hierin is dat ook werken en naar school gaan beide twee keer zijn gedefinieerd als een vorm van vrije tijd. Daarnaast werden ook het roken van een sigaret en uitslapen beiden één keer als een vorm van vrije tijd gezien.

5.1.2 Vrijetijdsbesteding jeugdigen

Wanneer de respondenten wordt gevraagd wat zij doen op de leefgroep, komen veelal dezelfde activiteiten naar voren. Zoals televisie kijken, wordt twee keer genoemd, computeren drie keer, spellen spelen op de playstation twee keer, voetballen op het veldje twee keer en één keer wordt het beoefenen van een hobby genoemd.

Om te ontdekken of er een verschil bestaat tussen vrijetijdsbesteding op de groep en vrijetijdsbesteding buiten de groep is de respondenten ook gevraagd naar welke activiteiten zij beoefenen wanneer zij niet op de groep zijn, maar bijvoorbeeld bij hun ouders thuis. Op deze manier is duidelijk geworden dat er hiertussen een verschil bestaat, maar er ook enkele overeenkomsten bestaan in bezigheden. Er komt namelijk naar voren dat wanneer jeugdigen niet op de groep zijn zij meer buitenshuis doen, in de zin van buiten op straat hangen met vrienden (vijftig procent), maar één derde speelt ook wel eens een potje voetbal op straat. Echter, buiten de groep, worden ook dezelfde activiteiten beoefend als wanneer zij op de leefgroep zijn, zoals computeren en spellen spelen met de playstation.

Van de zes jeugdigen die geïnterviewd zijn, zijn er twee die op een club zitten, namelijk een dansclub en een groepsles op een sportcentrum. Hierover zijn zij beiden enthousiast; "Ik vind het geweldig om te doen. Het is een leuke groep meiden. En het is ook een uitdaging omdat we telkens heel hard moeten oefenen voor een wedstrijd en dan de hele dans perfect moeten opvoeren." En "Ik vind het leuk om een keer per week te sporten, lekker bewegen en me uitleven."

De andere vier respondenten beoefenen geen sport of andere vorm van vrije tijd buitenshuis op een club of vereniging. Wel blijkt dat zij dit allen wel eens in het verleden hebben gedaan. De reden om hiermee te stoppen is grotendeels verhuizing, of hier 'geen zin meer in hebben'.

Van deze vier jeugdigen die geen sport beoefenen hebben er twee wel eens aan gedacht om dit te gaan doen, maar hebben dit niet doorgezet om verschillende redenen. Bijvoorbeeld; "Het kost geld en dat heb ik beter te besteden."

5.1.3 Behoeft qua vrijetijdsbesteding

Duidelijk merkbaar was dat de behoefte naar vrijetijdsbesteding zeker bestaat onder de jeugdigen van de zelfstandigheidstraining, wanneer hen hier naar gevraagd werd. Zij kunnen duidelijk kenbaar maken wat zij dan graag zouden willen doen en wat ze leuk vinden. "Fitnesssen in een sportcentrum lijkt me leuk. Ik zou dit leuk vinden om wat mensen te leren kennen, maar niet voor mijn gezondheid. Ook om wat discipline op te bouwen." De vrijetijdsbesteding die de jeugdigen zouden willen beoefenen wordt vooral gezocht aan de kant van sporten, twee maal werd boksen genoemd en twee keer fitness/krachttraining. Slechts één respondent wilde verder niets in haar vrije tijd

doen. "Ik heb het eigenlijk al druk genoeg hier op de leefgroep en wil verder niet nog iets doen." De redenen om een sport te beoefenen liggen redelijk uiteen. Uitleven, fijn om te bewegen en mensen leren kennen worden onder andere genoemd. De gezondheid komt niet naar voren, maar wel een stuk discipline waarover zij willen leren beschikken.

5.1.4 Op zoek naar een vrijetijdsbesteding

Eenmaal aangegeven te hebben wat de behoeften qua vrijetijdsbesteding zijn, is de respondenten gevraagd hoe zij op zoek zouden gaan naar deze vorm van vrije tijd. Dit om vast te stellen of de jeugdigen inzicht hebben in hoe zij dit naar eigen inzicht aan zouden pakken.

Vijf van de zes respondenten zouden hiervoor gebruik maken van het internet, om op te zoeken waar de club is en eventueel een telefoonnummer op te zoeken. Daarnaast hebben 2 respondenten aangegeven de krant te raadplegen. Maar ook aan andere mensen om informatie vragen werd twee keer genoemd en bij de desbetreffende club langsgaan werd één keer genoemd. Vijftig procent van de respondenten hebben daadwerkelijk wel eens deze manieren gebruikt.

Het kan moeilijk zijn voor jeugdigen met een licht verstandelijke handicap om zelf op zoek te gaan naar een vrijetijdsbesteding, omdat dit ingewikkeld kan zijn. Om te onderzoeken of jeugdigen misschien meer hulp van groepsleiding nodig hebben, is hen gevraagd of zij dit fijn zouden vinden.

Drie van de zes respondenten geven aan gaan hulp nodig te hebben. Twee respondenten geven ook aan dit niet nodig te hebben, behalve wanneer het te moeilijk wordt, of wanneer het geregeld met geld te ingewikkeld wordt. Slechts één respondent geeft aan het fijn te vinden om hulp te krijgen van groepsleiding. "Ik kan dan beter uit mijn woorden komen en aangeven wat ik wil."

De twee respondenten die aangeven helemaal geen behoefte aan hulp te hebben, geven als reden dat ze dit kinderachtig vinden en het liever zelf willen doen.

5.1.5 Omgang met leeftijdsgenoten

Twee van de zes respondenten spreken wel eens af met vrienden die zij niet van de leefgroep kennen. Wanneer zij dan afspreken geven zij aan te gaan 'hangen' buiten op straat, of dat ze uitgaan. "Ik ga dan naar party's en daar rook ik joints met mijn vrienden." Eén van de respondenten geeft aan soms af te spreken met vrienden en gaat dan voetballen of vissen. En de rest, twee derde deel, heeft alleen contact met jeugdigen van de leefgroep of ouders en familie.

5.1.6 Thema-avond vrijetijdsbesteding

Zoals eerder beschreven in hoofdstuk 1 van dit project bestaat er een thema-avond over vrijetijdsbesteding in het traject van de zelfstandigheidstraining. Om de kennis van de jeugdigen te testen over deze thema-avond is hen gevraagd wat zij zich hier van herinneren. Echter vier van de zes jeugdigen geven aan deze thema-avond nog niet gevolgd te hebben omdat deze thema-avond pas aan het eind van fase 2 aan bod komt. Eén respondent geeft aan niet te weten deze thema avond wel of niet gevolgd te hebben en één respondent heeft deze thema-avond succesvol afgerond.

5.1.7 Beleving vrije tijd op de groep

Wanneer het gaat om beleving van vrije tijd, wanneer de jeugdigen op de groep zijn, zijn de meningen hierover verdeeld, maar overwegend negatief. Twee van de respondenten geven aan dat zij de laatste tijd tevreden zijn over het aantal activiteiten op de groep. "Het wordt steeds beter, we gaan nu een keer per maand sporten en als je wilt wandelen of zoiets, dan gaat er meestal wel iemand mee." Maar vier respondenten geven aan dat er niet genoeg gedaan wordt op de groep, met voornaamste reactie dat ze zich vervelen. "Ik verveel me hier vaak, ik ga eigenlijk liever de deur uit, iets doen, maar hier hangen we altijd maar een beetje op de bank." Of; "Ik ben niet helemaal tevreden, we doen wel een keer per maand iets met de groep, maar dan wordt er niet eens rekening gehouden met wat wij leuk vinden."

Daarnaast is de respondenten nog specifiek gevraagd naar hun beleving van de weekenden op de leefgroep. Hierover zijn ook de meningen verdeeld, drie van de respondenten geven aan de weekenden 'erg saai' te vinden. Twee respondenten vinden het fijn om dan lekker rustig aan te doen en één respondent zegt nooit op de leefgroep te zijn in het weekend. Er blijkt een reden te liggen onder het feit dat de weekenden moeilijk zijn, dit geven alle jeugdigen aan. Jeugdigen kunnen namelijk niet met elkaar in overeenstemming komen wat er met zijn allen gedaan wordt in de weekenden, zoals bijvoorbeeld een klein uitstapje. Zij hebben allemaal hun eigen behoeften en eigen wil en vinden het lastig om toe te geven aan behoeften van andere jeugdigen op de leefgroep.

5.2 Resultaten interviews groepsleiding

In de tweede paragraaf van dit hoofdstuk worden de resultaten van de interviews die zijn afgenomen met groepsleiding die werkt op de leefgroep voor zelfstandigheidstraining beschreven. Met vijf van hen zijn interviews afgenomen. Ook hier, net als in de vorige paragraaf aan de hand van de onderwerpen die basis vormden voor de interviews met groepsleiding. Enkele onderwerpen die overeen komen met de onderwerpen van de interviews met jeugdigen zullen in deze paragraaf met elkaar worden vergeleken.

5.2.1 Begrip vrije tijd en vrijetijdsbesteding

Vrijwel gelijk wordt duidelijk dat groepsleiding verschillende gedachten oproept per persoon bij het woord vrije tijd en vrijetijdsbesteding. Eén keer is 'actief bezig zijn' genoemd als vrije tijd. Maar ook gericht bezig zijn wordt twee keer genoemd.

Eén keer wordt vrije tijd en vrijetijdsbesteding duidelijk onderscheiden. "Vrije tijd is iets wat je mag doen en wat je leuk vindt, echte vrije tijd is helemaal niets doen. En vrijetijdsbesteding, dat vind ik meer in de actieve zin". Duidelijk merkbaar is dat jeugdigen een ander beeld hebben over vrije tijd dan groepsleiding. Werken en een sigaret roken worden door hen niet genoemd als vrije tijd. Van de respondenten vindt de een het prima als er na het werk rustig aan wordt gedaan door de jeugdigen en anderen tolereren dit niet en vinden dit geen gerichte en nuttige bezigheid. Hierover zijn de meningen dus verdeeld.

5.2.2 Dagprogramma jeugdigen

Alle respondenten vinden dat het dagprogramma van de jeugdigen goed gevuld is, omdat zij nog bezig zijn met werk, school of stage. Volgens twee van de zes respondenten is het op bepaalde momenten zelfs teveel gevuld. Maar wanneer dit dagprogramma niet genoeg gevuld is, is volgens groepsleiding gelijk merkbaar dat de jeugdigen van de zelfstandigheidstraining erg moeilijk kunnen omgaan met het indelen van de vrije tijd die ze dan hebben. "Jeugdigen zijn de hele dag bezig, maar vullen hun vrije tijd niet praktisch in, dus is het aan de ene kant juist goed dat hun dagprogramma zo gevuld is". De momenten waarop de jeugdigen vrije tijd hebben is volgens vier de respondenten vooral 's avonds, maar ook het weekend wordt drie keer genoemd, en daarnaast ook in de vakantie en na school. Echter na school hebben jeugdigen ook nog het een en ander te doen, zoals taken die op de groep voldaan moeten worden.

Het dagprogramma bestaat weinig uit het bezoeken van een sportclub of groep, op dit moment zijn dit maar twee jeugdigen die dit één avond per week doen. Een ander vergelijkbaar sociaal leven hebben de jeugdigen ook niet volgens de respondenten. "Vooral het onderhouden van sociale contacten vinden ze lastig. Ze hebben ook nogal snel ruzie." Maar ook het maken van nieuwe contacten gebeurt erg weinig. "Vrienden hebben ze vaak van thuis uit en als ze hier komen wonen verwaterd dat op de een of andere manier. Dus dan moeten ze weer opnieuw ergens beginnen, wat heel erg moeilijk is." Ook is het volgens één respondent moeilijk om nieuwe sociale contacten te maken omdat zij op een leefgroep wonen, jeugdigen zijn bang dat leeftijdgenoten hierdoor anders met ze om zullen gaan. Ook vinden de jeugdigen van de zelfstandigheidstraining het moeilijk om de leefgroep als hun thuis te zien. "Ze willen het hier niet graag als hun nieuwe woonplaats zien, ze zeggen telkens van dit is maar tijdelijk, of ik ben hier zo weg. Dus ze steken er ook niet echt moeite in."

5.2.3 Methodiek zelfstandigheidstraining en vrijetijdsbesteding

Zoals eerder beschreven in dit project wordt er wel degelijk aandacht besteed aan het thema vrijetijdsbesteding in het traject van de zelfstandigheidstraining. Om te onderzoeken hoe het dan mogelijk is dat binnen dit traject dit onderwerp dan toch nog stroef verloopt is onderzocht of deze thema-avond wel effectief is.

Over deze thema-avond blijkt dan ook dat de respondenten hier kritieken over hebben. Uit de interviews met groepsleiding is gebleken dat dit als een van de minst belangrijke thema's wordt gezien van het traject. De thema-avond is 'te vaag' en moet verder ontwikkeld worden, het belang van vrijetijdsbesteding komt er namelijk niet in terug. Daarnaast komt de thema-avond pas laat in het traject aan bod, te laat zelfs misschien, namelijk aan het eind van fase 2, wanneer de jeugdigen al bijna op eigen benen gaan staan wanneer zij naar fase 3 verhuizen. Tevens zou het sociale aspect wat bij het beoefenen van een vrijetijdsbesteding komt meer aan bod mogen komen.

Daarnaast is zestig procent van de respondenten wel positief over de maandelijkse sportactiviteiten die sinds kort worden georganiseerd. "Het is een goede manier om de jongeren kennis te laten maken met een sport." Vooral in combinatie met de thema-avond wordt dit positief bevonden.

Maar over het algemeen zou er volgens de respondenten meer aandacht mogen worden besteed aan vrijetijdsbesteding, omdat het een traject is waarin jeugdigen moeten leren om zelfstandig te worden. En dit een belangrijk aspect is.

5.2.4 Begeleiding van jeugdigen met betrekking tot vrijetijdsbesteding

Volgens de respondenten is de begeleiding van een mentorkind niet gemakkelijk wanneer het vrije tijd betreft. De begeleiding verloopt verschillend per jeugdige. Zo kunnen sommige jeugdigen moeilijk keuzes maken. "Dan heb je iets helemaal geregeld en dan haken ze op het laatste moment ineens af." Maar anderen moeten weer worden afgeremd omdat zij juist teveel willen en het overzicht verliezen. Eén respondent geeft aan het dat met haar mentorkind niet gelukt is om een geschikte vrijetijdsbesteding te vinden. "Ja, dat heb ik wel heel erg geprobeerd bij mijn mentorkind om iets voor hem te zoeken. Wat niet is gelukt overigens. Dus dat wordt nu dus ook in de behandelbespreking ook heel specifiek genoemd wordt dat het op is gegeven. Er zijn verschillende dingen aangeboden, zoals sporten, maar dat wilde hij dus absoluut niet."

Uit de interviews valt duidelijk op te maken dat alle respondenten wel aandacht aan het onderwerp vrijetijdsbesteding besteden met hun mentorkind. Dit in de vorm van samen op zoek gaan naar een leuke sport of club, dingen bespreken, spiegelen, maar ook begeleiden qua kostendekking. Vier van de vijf respondenten zijn tevreden over de manier waarop zij hun mentorkind hierin hebben begeleid. Twee respondenten geven aan hier veel energie in gestoken te hebben en veel geprobeerd te hebben. Maar de grote tegenhanger hierin is dat het uiteindelijk weinig resultaat heeft, jeugdigen pikken het volgens hen niet goed op. Eén respondent is niet tevreden over de eigen begeleiding qua vrijetijdsbesteding. "Omdat ik zelf ook niet zo van sporten enzovoorts houd, en ook niet hier vandaan kom, weet ik niet goed genoeg wat er allemaal te doen is. Ik vind dat ik me daar meer in zou moeten verdiepen. En ik vind dat ik mijn mentorkinderen wat meer kan motiveren daarin."

Ook is groepsleiding gevraagd hoe zij vinden dat de rest van het team omgaat met betrekking tot vrijetijdsbesteding. Hieruit blijkt dat er verschil bestaat tussen groepsleiding en hoe zij hiermee omgaan. Iedereen heeft zijn eigen ideeën en begeleiding hierin naar jeugdigen toe. Het zijn vaak dezelfde personen die hier actiever mee bezig zijn. Als reden wordt gegeven dat dit komt omdat de doelgroep hierin lastig te begeleiden is en het dus voor te stellen is dat snel wordt opgegeven. Eén respondent geeft aan dat het er wel eens bij in schiet om bezig te zijn met vrijetijdsbesteding, omdat er ook zoveel andere dingen moeten gebeuren. En een andere respondent geeft aan dat er vaker wat mag gebeuren, bijvoorbeeld op de doordeweekse avonden wat meer creatieve activiteiten organiseren. Ook de tevredenheid over de maandelijkse sportactiviteit wordt uitgesproken, maar een praktisch probleem hierbij is, dat wanneer jeugdigen eenmaal hierdoor enthousiast zijn geworden er uiteindelijk geen geld beschikbaar is om deze sport daadwerkelijk te gaan beoefenen. "Dan zijn we gaan kijken bij boksen, en is er een jongen die dit heel graag wil gaan doen, maar dan blijkt uiteindelijk dat niemand dit voor hem kan betalen."

Groepsleiding is niet heel erg bezig met het begeleiden van andere jeugdigen met betrekking tot vrijetijdsbesteding, dit beperkt zich vooral tot het eigen mentorkind. Eén respondent geeft aan wel andere jeugdigen buiten het eigen mentorkind te stimuleren bezig te zijn met vrije tijd, omdat hier ook de eigen interesses liggen. Maar de andere vijf respondenten vinden dat dit vooral een taak is die bij de mentor moet liggen, maar zijn wel bereid te helpen of een gesprekje te voeren hierover met andere jeugdigen wanneer het toevallig zo uitkomt.

5.2.5 Het belang van een netwerk en vrijetijdsbesteding

Belangrijk is dat de jeugdigen iets buiten de groep om hebben, buiten de groepsgenoten waar ze al mee samen leven. Zij moeten leren dat er ook een andere wereld bestaat en een sociaal netwerk opbouwen. Sociale contacten zijn belangrijk omdat de licht verstandelijk gehandicapte jeugdigen moeite hebben met het maken van contact, door bij een groep of club te gaan kunnen ze hiermee oefenen. Ook met het oog op de toekomst is het belangrijk dat de jeugdigen niet op zichzelf worden teruggeworpen, maar ook een netwerk en andere bezigheden hebben. Ze moeten leren zichzelf te kunnen vermaken om vereenzaming tegen te gaan. "Vrijetijdsbesteding is belangrijk omdat de jeugdigen anders gaan hangen en niets om handen hebben. Dus ze moeten leren hun vrije tijd goed in te delen. Ze moeten kennis maken met verschillende soorten vrijetijdsbesteding."

Maar één respondent vindt ook dat jeugdigen rustig aan mogen doen en niet noodzakelijk een vorm van vrije tijd moeten beoefenen. "Jeugdigen moeten al veel, dus lekker passief zijn is een goede tegenhanger. Het is nodig om rust en ontspanning te nemen. De een ontspant door de sporten en de ander door op de bank te zitten."

Twee derde van de respondenten geeft aan dat groepsleiding een andere kijk heeft op vrijetijdsbesteding dan de jeugdigen, jeugdigen vinden namelijk dat zij al goed bezig zijn, terwijl groepsleiding dit betwijfelt.

5.2.6 Beeld van groepsleiding over jeugdigen in combinatie met vrije tijd

Zoals ook al hierboven beschreven staat heeft groepsleiding een ander beeld over vrije tijd dan de jeugdigen. Jeugdigen denken bijvoorbeeld al snel dat zij het heel druk hebben, terwijl dit op sommige momenten helemaal niet zo is. Bij vrije tijd denken jeugdigen al snel aan clubs, terwijl een spelletje spelen ook een vorm van vrije tijd is, en een belangrijke vorm van eigen vermaak. Volgens één respondent weten de jeugdigen niet wat ze met hun vrije tijd aan moeten en zien zij

het nut er niet van in om iets te ondernemen. “Ze vinden het prima om maar wat rond te hangen, maar dit is dan ook weer typisch pubergedrag.”

De jeugdigen klagen snel dat er niets gedaan wordt, maar wanneer er dan wel iets geregeld is, dan willen er veel niet meedoen. Eén respondent kan zich wel voorstellen dat jeugdigen het activiteitenaanbod magertjes vinden op de groep, omdat zij vaak in het weekend naar hun ouders gaan en er dan juist tijd is om dingen te ondernemen op de leefgroep.

5.2.7 Weekenden op de leefgroep

De meeste jeugdigen gaan op weekend naar huis, naar hun ouders. Geprobeerd wordt de weekendplanning zo te maken dat er ieder weekend twee tot drie jeugdigen op de leefgroep zijn. Groepsleiding heeft in het weekend ook bepaalde taken om te doen, maar proberen wel om daarnaast iets met de jeugdigen te ondernemen. Jeugdigen willen echter vaak niets doen en er moet gekeken worden of er wel budget is om iets te doen. Dus uiteindelijk wordt er vrij weinig gedaan. Of er iets, of juist niets gedaan wordt in het weekend ligt aan de jeugdigen die er op dat moment zijn, de een moet juist geremd worden en de ander moet gestimuleerd worden, wat dus tegenstrijdig is. Voor vijftig procent van de groepsleiding is het voornamelijk in de weekenden duidelijk merkbaar hoe moeilijk het is voor de jeugdigen om hun vrije tijd in te delen. Maar ook hoe moeilijk het voor ze is om in overeenstemming met elkaar te komen, over welke activiteit er dan gedaan wordt. Een respondent geeft aan dat er tenminste één dag in het weekend iets vast gepland moet worden. Dit om te voorkomen dat het hele weekend bestaat uit uitslapen en binnenshuis rondhangen.

Er bestaat dus overeenstemming tussen groepsleiding en jeugdigen en hun mening over het weekend, beiden ondervinden dezelfde problemen.

5.2.8 Terugkoppeling interviews met jeugd

Nadat de interviews met jeugdigen zijn afgenomen is op een later stadium van dit project besloten om daarnaast tevens groepsleiding in het project te betrekken, ook door middel van het afnemen van interviews. Op deze manier konden uitkomsten uit de interviews met jeugdigen worden teruggekoppeld in de interviews met groepsleiding. Deze terugkoppelingen zullen in deze subparagraaf worden uitgewerkt.

Uit de interviews met jeugdigen blijkt namelijk dat zij het kinderachtig vinden om geholpen te worden door groepsleiding. Aan groepsleiding is gevraagd of zij hier iets van merken. Groepsleiding reageert hier voornamelijk hetzelfde op. Zij merken in het begin wel een gevoel van schaamte, maar dit is meestal snel verdwenen. Ze moeten even over de drempel heen. Maar vinden ook al gauw iets kinderachtig. “Dit komt omdat zij niets durven.” Sommigen van de respondenten merken hier niets van, want ze zeggen al snel dat ze iets zelf willen doen, en als iets niet lukt dan komt de mentor wel in beeld. Om tegen te gaan dat jeugdigen het kinderachtig vinden om geholpen te worden, wordt er geprobeerd om niet te bemoeizuchtig te werk te gaan, omdat dit juist averechts werkt. Jeugdigen mogen altijd proberen om zelf iets op te lossen, maar uiteindelijk is er altijd hulp van groepsleiding nodig.

Gebleken is uit interviews met jeugd, dat er wel behoefte is aan vrijetijdsbesteding, maar er uiteindelijk vrij weinig op de vlak gebeurd binnen de leefgroep. Vandaar dat de respondenten gevraagd is hoe zij denken dat dit komt. Volgens de respondenten is hier moeilijk een reden voor te vinden. Zij zeggen hier moeite voor te doen, maar dat het niet wordt opgepikt door jeugdigen. Redenen die worden bedacht zijn dat de jeugdigen zich misschien anders voelen, omdat zij een andere leefsituatie hebben dan leeftijdsgenoten. Ze voelen zich een buitenbeentje en kunnen niet mee met de rest van de groep. “Want bijvoorbeeld met danspasjes enzovoorts, dat moet je dan toch vrij snel oppikken. Anders dan ben je toch een buitenbeentje.” Maar ook het stukje sociale vaardigheden dat zij missen. En daarnaast is de doelgroep weinig gemotiveerd voor dit soort dingen. Het is vooral een stuk discipline dat ontbreekt.

Eén respondent geeft aan dat zij wellicht slechte ervaringen hebben opgedaan in hun verleden, dus dat het moeilijk is om weer iets nieuws te beginnen. Dat zij het druk hebben is niet de reden, maar zij voelen zich in hun hoofd al snel vol waardoor er geen plek is voor dit soort activiteiten. “Ze vallen met vrijetijdsbesteding tussen wal en schip, en een aangepaste vrijetijdsbesteding is weer net te erg.”

Hoofdstuk 6

Conclusies en aanbevelingen

In dit hoofdstuk zal het verloop van het onderzoek worden geëvalueerd en hieruit zullen vervolgens conclusies worden getrokken. Aan de hand van deze conclusies worden er aanbevelingen gedaan voor Orthopedagogisch Centrum Brabant Zwijzenstraat, de zelfstandigheidstraining. Aan de hand van deze aanbevelingen zal ook het antwoord duidelijk worden op de hoofdvraag van dit onderzoek: "Op welke manier kan er meer aandacht worden geschonken aan vrije tijd in de methodiek van de zelfstandigheidstraining." In paragraaf 2.6 zijn daarom de aanbevelingen puntsgevijs uitgewerkt, zodat zij kunnen worden ingepast in de methodiek.

6.1 Conclusies uit literatuur- en praktijkonderzoek

In de eerste paragraaf van dit hoofdstuk zullen de conclusies uit het vooraf gedane literatuur- en praktijkonderzoek per onderwerp in een aparte subparagraaf worden uitgewerkt en beschreven.

6.1.1 Thema-avond vrijetijdsbesteding

De thema-avond in de methodiek van de zelfstandigheidstraining over vrijetijdsbesteding is nog niet helemaal optimaal. Uit het literatuuronderzoek blijkt dat er nog geen sociaal aspect aan deze thema-avond toe is gevoegd, terwijl literatuuronderzoek bewijst dat juist zo belangrijk is voor licht verstandelijk gehandicapte jeugdigen. De thema-avond blijft redelijk globaal, er worden veelal praktische zaken besproken. Maar jeugdigen leren door deze thema-avond niet dat door een vrijetijdsbesteding ook sociale contacten kunnen worden opgedaan en hoe belangrijk deze sociale contacten zijn voor een sociaal netwerk. Het sociale netwerk is nodig om vereenzaming te voorkomen. Ook uit het praktijkonderzoek komt naar voren dat deze thema-avond wel eens als de minst belangrijke thema wordt beschouwd. Daarnaast blijkt dat het thema vrijetijdsbesteding pas redelijk laat in het traject wordt behandeld, wellicht wel te laat. De thema-avond wordt namelijk behandeld aan het eind van fase 2, wanneer jeugdigen al bijna op eigen benen staan, wanneer zij naar fase 3 verhuizen. Wanneer jeugdigen eerder in het traject deze thema-avond zouden volgen worden zij eerder geïntroduceerd met dit facet van zelfstandig worden en zijn, waardoor zij hieraan kunnen werken en hierin kunnen groeien.

Belangrijk is dus dat deze thema-avond nog eens wordt herzien en aangepast. Jeugdigen moeten door deze thema-avond leren inzien dat een vrijetijdsbesteding belangrijk kan zijn voor hun sociale ontwikkeling en dat zij hierdoor in contact met zichzelf komen. Wanneer jeugdigen deze thema-avond afronden moet voor hen duidelijk zijn waar hun interesses liggen qua vrijetijdsbesteding en moeten zij zich bewust zijn van het belang hiervan. Op deze manier wordt hopelijk bereikt dat jeugdigen leren zichzelf te kunnen vermaken en dat zij op een later moment na afronding van de zelfstandigheidstraining niet sociaal geïsoleerd raken. En omdat een van de doelstellingen van het OCB is; 'Een zo zelfstandig mogelijk leven dat in het perspectief komt' is het belangrijk om vrijetijdsbesteding hierin mee te nemen om dit te kunnen realiseren.

Ook mag er consequenter worden omgegaan met het gesprek dat na afloop van de thema-avond individueel met jeugdigen wordt gehouden. Uit praktijkonderzoek blijkt dat dit op dit moment niet altijd direct aan de thema-avond wordt gekoppeld, waardoor een gesprek over dit onderwerp tussen persoonlijk begeleider en mentorkind over het hoofd gezien kan worden.

6.1.2 Indeling van de vrije tijd

Wat duidelijk naar voren komt uit praktijkonderzoek is dat jeugdigen die de zelfstandigheidstraining volgen, moeite hebben met het indelen van hun vrije tijd. Over het algemeen wordt geconstateerd dat de jeugdigen het druk hebben met school, werk en stages. Maar wanneer dit wegvalt, bijvoorbeeld 's avonds, een vakantie, of gewoon vrije dagen, zoals het weekend blijkt hoe moeilijk jeugdigen kunnen omgaan met dit tijdsgat. Volgens groepsleiding 'hangen' jeugdigen dan al snel wat verloren rond. Zij hebben hun vaste bezigheden, zoals hun taken doen, computeren en de playstation, maar meer variatie in hierin is er niet. Uit de interviews met jeugdigen blijkt echter wel dat er behoefte is aan meer vrijetijdsbesteding, jeugdigen kunnen goed aangeven wat zij graag zouden willen doen. Maar op een of andere manier houdt iets hen tegen. In de weekenden is het vooral een probleem dat jeugdigen geen overeenstemming kunnen bereiken over welke activiteit er gezamenlijk wordt ondernomen. Dit is te ondersteunen door literatuuronderzoek. Licht verstandelijk gehandicapten kunnen namelijk moeilijk omgaan met gedachten en gevoelens van anderen en kunnen hierdoor egoïstisch overkomen.

Om te voorkomen dat het invullen van de vrije tijd problematisch gaat worden voor de jeugdigen van de zelfstandigheidstraining is het noodzakelijk dat er meer begeleiding voor de indeling van vrije

tijd komt. Op vrije dagen kunnen er door groepsleiding vaste activiteiten ingepland en georganiseerd worden. Hierbij is het vooral belangrijk dat er aandacht wordt geschonken aan de weekenden. Ook belangrijk is dat de begeleiding naar jeugdigen met betrekking tot vrijetijdsbesteding niet naar de achtergrond verdwijnt, ook al zijn er veel andere punten waar jeugdigen door groepsleiding in begeleid moeten worden. De taak om bezig te zijn met vrijetijdsbesteding moet misschien een taak van het hele team worden en niet alleen een taak die de persoonlijk begeleider alleen met het mentorkind op zich neemt. Op deze manier zal het onderwerp meer in de 'open sfeer' komen. De jeugdigen moeten gestimuleerd blijven worden om in beweging te komen, herhaling helpt. Uit literatuuronderzoek blijkt namelijk ook dat het zeer zinvol is om licht verstandelijk gehandicapte jeugdigen te stimuleren om te bewegen, ter bevordering van de motorische ontwikkeling. Op deze manier worden zij wellicht enthousiaster voor dit facet en kunnen zij de vrijetijdsbesteding die zij aangeven graag te willen doen ook daadwerkelijk gaan uitoefenen. En omdat de zelfstandigheidstraining meer wil aansluiten bij behoeften, belevingen, ervaringen en oplossingen van cliënten is het belangrijk dat de vraag naar vrijetijdsbesteding niet wordt genegeerd. Bovendien is het niet weg dat jeugdigen doordat zij iedere week naar een club of sport gaan meer structuur in hun leven ontwikkelen.

6.1.3 Eenduidig beeld over vrijetijdsbesteding

Het beeld over vrije tijd en vrijetijdsbesteding komt nog niet overeen. Jeugd heeft geen duidelijk beeld van wat onder vrijetijdsbesteding valt en wat daarbuiten valt, zo blijkt uit de interviews. Maar ook groepsleiding zit hierover nog niet helemaal op een lijn. Uit praktijkonderzoek blijkt dat groepsleiding onderling een ander beeld heeft over wat zij goed en minder goed vinden qua vrijetijdsbesteding van de jeugdigen. Echter uit literatuuronderzoek blijkt dat eenduidigheid belangrijk is en minder verwarring veroorzaakt, waardoor zaken soepeler verlopen.

Dus zou er ook een structuur moeten zitten in het beeld dat groepsleiding overdraagt naar jeugd over een wat nuttige en zinvolle indeling van de vrije tijd is. Duidelijk moet zijn wat over het algemeen geaccepteerd wordt en wat niet. Op deze manier is de kans groter dat jeugdigen dit in hun latere zelfstandig bestaan overnemen.

6.1.4 Keuzemogelijkheden qua vrijetijdsbesteding

Uit praktijkonderzoek blijkt dat er geen duidelijk beeld is van de keuzemogelijkheden qua vrijetijdsbesteding in de omgeving van de leefgroep. Dit terwijl er natuurlijk tal van mogelijkheden zijn. Dit kan in kaart worden gebracht en gebundeld worden, zodat dit wanneer nodig snel en gemakkelijk geraadpleegd kan worden. Om ook jeugdigen hier een rol in te geven worden zij hierbij betrokken. Dit omdat uit het onderzoek blijkt dat jeugdigen een sterke eigen wil hebben en graag zelf dingen opzoeken. Op deze manier worden de keuzemogelijkheden qua vrijetijdsbesteding van deze jeugdigen vergroot en wordt hen op deze manier gestimuleerd zichzelf te kunnen zijn en hun eigen 'ding' te kunnen doen. Zij worden gestimuleerd na te denken over wat zij leuk vinden en ontwikkelen hierdoor een eigen mening.

6.2 Aanbevelingen

- Om verveling en problemen om met elkaar in overeenstemming te komen tegen te gaan moet er minstens één dag in het weekend een vaste activiteit worden gepland. Daarnaast is het zinvol om op vooraf bekend gemaakte vrije dagen en vakanties vaste activiteiten in te plannen. Dit kan zijn in de vorm of een uitstapje ergens naar toe, maar ook een kleinere knutselactiviteit. Met als hoofddoel dat de jeugdigen gewend raken bezig te blijven en niet constant stil staan.
- Zinvol is dat de thema-avond vrijetijdsbesteding wordt aangepast. Aan deze thema-avond moet een punt worden toegevoegd waarin door groepsleiding met jeugdigen wordt besproken waarom een vrijetijdsbesteding zinvol is voor de sociale ontwikkeling. In teamvergaderingen kan worden besproken welke plek dit punt precies gaat innemen in de thema-avond. Daarnaast kan overwogen worden de thema-avond meer naar voren te schuiven in de methodiek, bijvoorbeeld aan het eind van fase 1, of begin fase 2.
- Het is belangrijk dat er door groepsleiding een eenduidig beeld wordt geformuleerd over het beeld wat zij naar de jeugdigen uitdragen met betrekking tot zinvolle vrijetijdsbesteding. In een teamvergadering kan hierover met elkaar gebrainstormd en gediscussieerd worden. Dit om vervolgens dit beeld over te dragen naar de jeugdigen, bijvoorbeeld in het gesprek dat na de thema-avond tussen persoonlijk begeleider en mentor gehouden wordt.
- Om in kaart te brengen wat leuke en geschikte keuzemogelijkheden zijn aan vrijetijdsbesteding in de buurt van de leefgroep, wordt er door jeugdigen een map samengesteld waarin dit gebundeld wordt. Ook dit kan gekoppeld worden aan de thema-avond, als opdracht die na afloop van de thema-avond aan jeugdigen wordt meegegeven.

Literatuurlijst

Boeken:

- Baarda & de Goede (2001) *Basisboek Methoden en Technieken*. Houten; Wolters-Noordhoff
- Boszormenyi-Nagy, I (2003) *Grondbeginselen van de contextuele benadering*. Rotterdam; De Toorts BV.
- Didden, R (2006) *In perspectief. Gedragsproblemen, psychiatrische stoornissen en lichte verstandelijke beperking*. Houten; Bon Stafleu van Loghum
- Jochemsen, T & Berger, H (2002) *Families First voor licht verstandelijk gehandicapten*. Utrecht; NIZW
- Kok, J.F.W. (2003). *Specifiek opvoeden; orthopedagogische theorieën praktijk*. Utrecht: De Tijdstroom Uitgeverij
- Mommaas, H (2000) *De vrijetijdsindustrie in stad en land*. Den Haag; SDU Uitgevers
- Poel, H, de (2004) *Tijd voor vrijheid*. Amsterdam; Boom
- Rademakers, L (2003) *Filosofie van de vrijetijd*. Budel; Damon
- Verhulst, F (2002) *Inleiding in de kinder- en jeugdpsychiatrie*. Assen; Koninklijke van Gorcum
- Wies, A (2006) *Vraaggestuurde Ondersteuning van mensen met een verstandelijke beperking*. Soest; Nelissen

Internet:

- http://www.lvgnet.nl/OenP_najaar2007.pdf
- <http://www.onderzoekinformatie.nl/nl/oi/nod/classificatie/A85300/>
- <http://www.oivo-crioc.org/files/nl/2908nl.pdf>
- <http://www.vandale.nl>

Overig:

- Orthopedagogisch Centrum Brabant, OCB Handboek
- Orthopedagogisch Centrum Brabant, *Methodiek zelfstandigheidstraining*

Bijlage 1

Interviewvragen jeugdigen

1. a. Wat is voor jou vrijetijdsbesteding?
 - b. Geef van deze 12 dingen aan welke je vrijetijdsbesteding vindt.
 - sigaret roken met andere jeugdigen van de leefgroep
 - naar school gaan
 - gaan werken
 - tv/film kijken
 - uitgaan
 - sporten
 - dansclub
 - uitslapen
 - thee/koffie drinken
 - winkelen
 - computeren
 - muziek luisteren
2. Wat doe jij aan vrijetijdsbesteding binnen de leefgroep? En buiten de leefgroep?
3. Ben je lid van een groep, club, of sport? Zo ja; hoe vind je dit? Zo nee; Heb je er wel eens aan gedacht om lid te worden van een sport, groep of club? Gestopt met groep, sport club; Waarom?
4. Wat lijkt je nog meer leuk om te doen in je vrije tijd? En waarom?
5. Onderneem/ontmoet je wel eens iets met leeftijdsgenoten die niet op de leefgroep wonen? Zo ja; wat doe je dan? Zo nee; waarom niet?
6. Heb je de thema-avond vrijetijdsbesteding al gevolgd? Zo ja; wat heb je hiervan geleerd?
7. Weet je hoe je een vorm van vrijetijdsbesteding kunt vinden? Zo ja; hoe doe je dit dan? Zo nee; nooit geleerd, of andere reden?
8. Zou je het fijn vinden om ondersteuning te krijgen van je persoonlijk begeleider bij het zoeken van een vrijetijdsbesteding? Zo ja; waarom? Zo nee; waarom niet?
9. Vind je dat er genoeg aan activiteiten wordt georganiseerd op de leefgroep door de weeks? En in het weekend? Zo ja; waarom en wat doen jullie dan zoal? Zo niet; wat mis je dan?
10. Heb je nog iets toe te voegen aan dit interview?

Bijlage 2

Interviewvragen groepsleiding

1. Wat versta je onder vrijetijdsbesteding?
2. Is het dagprogramma van de jeugdigen genoeg gevuld? Leg uit waarom wel, of waarom niet?
3. Binnen welke dagdelen is er voor de jeugdigen op de zelfstandigheidstraining tijd voor vrije tijd?
4. Ondernemen de jeugdigen wel eens iets buiten de groep om? Bijvoorbeeld het bezoeken van een sportclub, of afspreken met vrienden van school?
5. Vind je dat binnen de methodiek van de zelfstandigheidstraining genoeg aandacht wordt besteed aan vrijetijdsbesteding? Zo ja; wat wordt er zoal gedaan? Zo nee; wat kan er volgens jou nog veranderen?
6. Hoe begeleid jij je mentorkind in het kader van vrijetijdsbesteding? (Bijv. aanbieden om te helpen met het zoeken van een vrijetijdsbesteding?) En vind je dit voldoende? Licht toe waarom je wel of niet tevreden bent.
7. Vind je dat de rest van de het team genoeg gedaan wordt in het kader van vrijetijdsbesteding? Licht toe waarom wel, of waarom juist niet.
8. In de thema avond van vrijetijdsbesteding staat dat met de jeugdige individueel over vrijetijdsbesteding wordt gesproken; doe je dit? En hoe pak je dit aan?
9. Is het belangrijk voor de jeugd van de zelfstandigheidstraining om bezig te zijn met vrijetijdsbesteding? Zo ja; waarom? Zo nee; waarom niet?
10. Hoe denk je dat de jeugdigen zelf hun vrije tijd ervaren? Kun je dit bijvoorbeeld opmaken uit hun gedrag? Zo ja; welk gedrag zie je dan?
11. Hoe zien de weekenden eruit binnen het leefgroepshuis?
12. Bied je jeugdigen (buiten je eigen mentorkind) wel eens aan om te zoeken naar een vorm van vrijetijdsbesteding? Zo ja; waarom. Zo nee; waarom niet?
13. Jeugdigen geven in interviews aan dat ze het kinderachtig vinden om geholpen te worden bij het zoeken naar een vrijetijdsbesteding. Merk je hier iets van?
14. Uit de interviews met jeugdigen blijkt dat er behoefte is naar vrijetijdsbesteding is onder de jeugd, maar waarom wordt er dan toch zo weinig aan gedaan? Kan het zijn dat de motoriek een factor is?
15. Is er nog iets wat je graag aan dit interview wil toevoegen?